

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Освітньо-професійна програма Міжнародні економічні відносини
Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
Ступінь вищої освіти Бакалавр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

_____ Петро МАКАРЕНКО
«10» червня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Сучасний світовий ринок праці»

виконала здобувачка вищої освіти денної форми навчання

Чорноус Ксенія Віталіївна

Керівник кваліфікаційної роботи,
к.е.н., доцент

Ірина ЗАГРЕБЕЛЬНА

Полтава – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ	8
1.1. Сутність та зміст ринку праці	8
1.2. Методологічні підходи до аналізу ринку праці	15
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ	24
2.1. Сучасний стан світового ринку праці	24
2.2. Тенденції міжнародної трудової міграції	34
2.3. Аналіз та тенденції розвитку ринку праці України	43
Висновки до розділу 2	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Зростання взаємозалежності країн у світовому господарстві, що є наслідком посилення глобалізації, веде до руйнування замкнутості національних ринків праці, товарів, послуг та капіталів. Цей процес веде до формування єдиного світового ринку праці. Важливість цього аспекту функціонування світового господарства зумовлює необхідність дослідження ключових характеристик становлення та функціонування світового ринку праці під впливом глобалізаційних змін.

Сучасні трансформаційні тенденції в світовому господарстві свідчать про активізацію глобалізаційних процесів, які породжують нові механізми господарської взаємодії на просторовому рівні. Це, в свою чергу, суттєво впливає на розвиток світового ринку праці. Ринок праці дійсно є важливою і невід'ємною складовою функціонування світової економіки. Він являє собою систему економічних відносин, що виникають між продавцями робочої сили (працівниками) та її покупцями (роботодавцями) з приводу купівлі-продажу робочої сили.

Питання глобалізації, її впливу, а також становлення та розвитку світового ринку праці активно досліджуються зарубіжними та вітчизняними науковцями. Ґрунтовні дослідження щодо розвитку світового ринку праці проводили: Дж. Беккер, Д. Рікардо, А. Сміт, Е. Тейлор, С. Бандур, А. Гайдуцький, О. Малиновська та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. «Розвиток агропродовольчої сфери в національному та геоекономічному просторі» (0122U201799) та «Формування та розвиток територіальних соціально-економічних систем» (0122U201708).

Метою дослідження є формування теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо функціонування світового ринку праці, а також визначення тенденцій його розвитку.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні завдання:

- розглянути сутність та зміст поняття ринок праці;
- дослідити методологічні підходи до аналізу ринку праці;
- проаналізувати сучасний стан світового ринку праці;
- визначити тенденції міжнародної трудової міграції;
- дослідити ринок праці України та визначити перспективи його розвитку.

Об'єкт дослідження є світовий ринок праці та його тенденції розвитку під впливом глобалізації.

Предметом дослідження є вплив глобалізації, технологічних змін, демографічних зрушень на світовий ринок праці.

Методи досліджень. Під час написання роботи використовувалися діалектичний метод пізнання, логічний та формально-логічні методи, метод порівняння, узагальнення, систематизації та синтезу, що дозволило глибоко та всебічно проаналізувати досліджувану проблему, виявити її сутність, закономірності розвитку та взаємозв'язки з іншими явищами. Варто також відзначити використання спеціальних методів, зокрема, статистичні та математичні методи (використовуються для кількісного аналізу даних, виявлення закономірностей та тенденцій розвитку), графічний аналіз (для візуалізації даних, роблячи їх більш зрозумілими та наочними), економіко-статистичні методи (використовуються для аналізу економічних показників, пов'язаних з ринком праці).

Інформаційною базою роботи були статичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Євростату, інформація групи Світового банку, Європейської комісії, офіційний сайт Міжнародної організації праці, Організації економічного співробітництва та розвитку.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи було оприлюднено на Міжнародній науково-практичній конференції «Маркетингове забезпечення продуктового ринку» (14 травня 2024 р. м. Полтава) та науково-практичній конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик (21-

22 березня 2024 р. м. Полтава).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 наукові праці:
Чорноус К.В., Медяник Л.Р. Торгова політика в сучасних міжнародних економічних відносинах. Матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетингове забезпечення продуктового ринку» (14 травня 2024 р.). Полтава: ПДАУ, 2024. С. 152-154

Чорноус К.В. Світовий ринок та його особливості. Матеріали науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик (21-22 березня 2024 р.). Випуск 17. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 77-78.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 56 сторінках основного тексту, складається зі вступу, двох розділів, висновків і пропозицій, списку використаних джерел із 39 найменувань. Робота містить 11 таблиць, 19 рисунків та 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

1.1. Сутність та зміст ринку праці

Ринок праці, як важлива складова ринкової системи, являє собою складну соціально-економічну структуру, що відображає всі аспекти життя суспільства та акумулює різноманітні інтереси та протиріччя. Враховуючи, що робоча сила є ключовим ресурсом для будь-якої держави, пильне спостереження за функціонуванням ринку праці стає пріоритетним завданням. Ефективна робота ринку праці гарантує відтворення трудових ресурсів та зростання продуктивності сил всього суспільства.

Перші спроби аналізу еволюції світового ринку праці відносяться до другої половини XIX століття. Цей період був ознаменований бурхливим розвитком капіталізму, урбанізацією та індустріалізацією, що призвело до значних змін у структурі та динаміці світового ринку праці.

Німецькі вчені, такі як Вільгельм Рошер, Карл Маркс та Вернер Зомбарт, відіграли важливу роль у ранніх дослідженнях еволюції світового ринку праці. Їхні роботи заклали фундамент для розуміння того, як розвиток капіталізму впливає на попит і пропозицію праці, а також на умови праці та рівень життя робітничого класу [27].

Рошер, у своїй роботі «Національна економічна система» (1858), досліджував вплив індустріалізації на попит і пропозицію праці. Він стверджував, що індустріалізація призводить до зростання попиту на працю, що, в свою чергу, веде до зростання заробітної плати та покращення умов праці для робітників [16].

Маркс, у своїй роботі «Капітал» (1867), досліджував експлуатацію робітничого класу капіталістами. Він стверджував, що капіталісти привласнюють більшу частину вартості, створеної робітниками, що

призводить до зубожіння робітничого класу.

Зомбарт, у своїй роботі «Капіталізм і буржуазія» (1913), досліджував історичний розвиток капіталізму та його вплив на ринок праці. Він стверджував, що капіталізм пройшов через три етапи: торговий капіталізм, промисловий капіталізм та фінансовий капіталізм. Кожен з цих етапів мав свої особливості, які впливали на ринок праці.

Роботи цих німецьких вчених мали значний вплив на розуміння еволюції світового ринку праці. Їхні дослідження заклали фундамент для сучасних теорій ринку праці, які використовуються економістами для аналізу та прогнозування тенденцій на ринку праці.

Важливо зазначити, що ранні дослідження еволюції світового ринку праці не були без їхніх недоліків. Деякі з цих досліджень ґрунтувалися на обмежених даних та містили упередженості, пов'язані з політичними та ідеологічними поглядами авторів. Однак ці ранні дослідження все ж таки відіграли важливу роль у розвитку нашого розуміння еволюції світового ринку праці.

До 30-х років ХХ століття домінуючою економічною теорією була класична політична економія, яка ґрунтувалась на принципах *laissez-faire*. Згідно з цією теорією, ринок праці мав здатність до саморегулювання завдяки дії закону попиту та пропозиції. Вважалося, що державне втручання в цю сферу не лише не потрібне, але й може бути шкідливим, адже воно буде спотворювати природні механізми ринку [1].

Однак Велика депресія 1929-1933 років демонструвала, що ринкова економіка не завжди здатна до саморегулювання, і безробіття може набувати тривалого та масового характеру. Ця криза стала каталізатором для виникнення кейнсіанства, яке виступало за активне державне втручання в економіку, зокрема, у сферу зайнятості. Кейнсіанці вважали, що держава повинна стимулювати попит та інвестиції, щоб створити нові робочі місця та знизити рівень безробіття.

Пізніше, в ХХ столітті, виникли й інші економічні школи, які

пропонували свої моделі державного регулювання ринку праці. Деякі з них, наприклад, неокласична економіка, виступали за обмежене державне втручання, яке повинно бути спрямоване на створення сприятливих умов для функціонування ринку, а не на пряме втручання в процес зайнятості. Інші ж, наприклад, інституціоналізм, підкреслювали важливість інституційних факторів, таких як закони, норми та соціальні звичаї, які впливають на функціонування ринку праці та потребують державного регулювання [14].

Сьогодні більшість економістів визнають, що ринок праці потребує певного рівня державного регулювання, але оптимальний рівень цього втручання є предметом дискусій. Різні моделі державного регулювання залежать від конкретних економічних та соціальних умов країни, а також від цілей, які ставить перед собою держава.

Важливо зазначити, що державне регулювання ринку праці не повинно бути статичним, а має бути динамічним, тобто адаптуватися до мінливих умов економіки та суспільства. Це потребує постійного аналізу та оцінки ефективності різних регулятивних інструментів та їх коригування за потреби.

Рис. 1.1. Необхідність державного втручання в ринок праці: погляди різних економічних шкіл

Джерело: [21]

Більшість теорій міжнародної міграції трудових ресурсів зосереджуються на динаміці цього процесу, адже у другій половині ХХ століття він став важливою складовою інтернаціоналізації світового

господарства.

Як зазначає А. В. Калина, дослідники міграційних процесів порівнюють їх з принципом сполучених посудин. Чим вищий рівень життя та значніший дефіцит робочої сили в одній країні, і чим гірше умови життя та вище безробіття в іншій, тим масштабніший та інтенсивніший потік людей з другої до першої країни [13]. Іншими словами, міграційні потоки рухаються у напрямку вирівнювання рівня життя та умов праці в різних країнах. Цей принцип сполучених посудин пояснює, чому люди мігрують з бідних країн у багаті, з країн з високим безробіттям у країни з дефіцитом робочої сили.

Важливо зазначити, що міграція трудових ресурсів має як позитивні, так і негативні наслідки для країн, які її залучають та з яких вона відбувається. Усі розглянуті теорії ринку праці детально досліджують його функціонування на різних рівнях: мікро-, макро- та міжнародному. На мікрорівні теорії аналізують поведінку окремих учасників ринку праці: працівників, роботодавців та профспілок. На макрорівні теорії досліджують вплив ринку праці на загальну економіку країни, такі як рівень безробіття, інфляція та економічне зростання. На міжнародному рівні теорії вивчають вплив міграційних процесів на ринки праці різних країн.

Генезис теорій ринку праці:

- Еволюційний характер: Постулати теорій ринку праці не з'являлися одночасно, а розвивалися еволюційним шляхом, ґрунтуючись на попередніх знаннях та теоріях.

- Синтез економічних теорій: Різні економічні теорії, такі як класична політична економія, кейнсіанство, неокласична економіка, інституціоналізм тощо, робили свій внесок у формування теорій ринку праці.

Важливо розуміти, що жодна теорія ринку праці не є абсолютною. Кожна з них має свої сильні та слабкі сторони, адже досліджує ринок з різних ракурсів.

Сталому функціонуванню та динамічному розвитку виробництва, а згодом і підвищенню його ефективності як на національному, так і на рівні

окремих підприємств сприяють певні групи чинників. Фактори, що впливають на підвищення ефективності розвитку виробництва, наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Фактори, що впливають на підвищення ефективності розвитку виробництва [9]

Фактори	Характеристика факторів
Організаційні	Передбачають раціональну організацію підприємств за розмірами і ресурсами, організацію зв'язків і взаємодії товаровиробників і структурних підрозділів, організацію ефективного управління і вигідної кооперації праці та капіталу
Ринкові	Визначаються необхідністю тією чи іншою мірою зважати на об'єктивні закони ринку та поступовим входженням підприємств у досконалішу систему їх функціонування, а саме: широкомасштабні маркетингові дослідження ринку щодо вивчення попиту на продукцію, обсягів збуту, необхідної якості, каналів товароруку, кон'юнктури цін, реклами тощо; використання принципів бізнес-планування з метою розрахунку об'єктивних можливостей розвитку виробництва, досягнення (одержання) достатніх прибутків для здійснення розширеного відтворення
Економічні	Маючи особливість свого формування два рівні: макрорівень і мікрорівень, є такими, що визначають тактику виробничо-економічної діяльності підприємств
Виробничі	Виступають основоположними, їхній вихідний стан свідчить про доцільність та ефективність різного виробництва
Наукового, професійного та інформаційного забезпечення	Покликані гарантувати ефективніше ведення виробництва відповідно до наукових рекомендацій під час упровадження передового досвіду, ухвалення правильних і своєчасних господарських рішень через наявність і цілеспрямоване використання інформації про ситуацію у виробництві, сфері збуту, торгівлі, споживання

Заробітна плата є досить ефективним інструментом узгодження роботи всіх суб'єктів ринку праці. Заробітна плата – це винагорода за працю, визнання суспільством необхідності цієї праці, яка приносить соціально-економічний ефект, що виражається в отриманні роботодавцем доходу (прибутку). Але заробітна плата не тільки плата за результат праці. Роль заробітної плати виражається в її стимулювальному впливі на людину: розмір оплати, порядок виплати та елементи організації зазвичай розвивають у людини особистий інтерес до праці. Таким чином, заробітна плата виконує двояку роль: з одного боку, це плата за результат праці, з іншого – стимул до праці [27]. Заробітна плата, як і ціна будь-якого іншого товару, залежить від коливання попиту і

пропозиції праці. Якщо попит перевищує пропозицію, ціна праці зростатиме, у зворотній ситуації – знижуватиметься. Однак ця закономірність має специфічний прояв на конкретних типах ринків.

Коли на ринку праці існує єдиний великий роботодавець, проявляється повна моносонія [33]. Якщо фірма наймає значну частину із загальної пропозиції конкретного виду праці, її рішення про наймання більшої чи меншої кількості працівників вплине на ставки заробітної плати. Якщо фірма є великою по відношенню до ринку праці, вона змушена буде платити вищу ставку заробітної плати, щоб залучити більшу кількість працівників. Водночас вища заробітна плата, покликана залучити додаткових працівників, має виплачуватися всьому персоналу, зокрема й найнятому раніше за нижчими ставками. Конкурентний ринок праці характеризується рисами, представленими на рисунку 1.2.

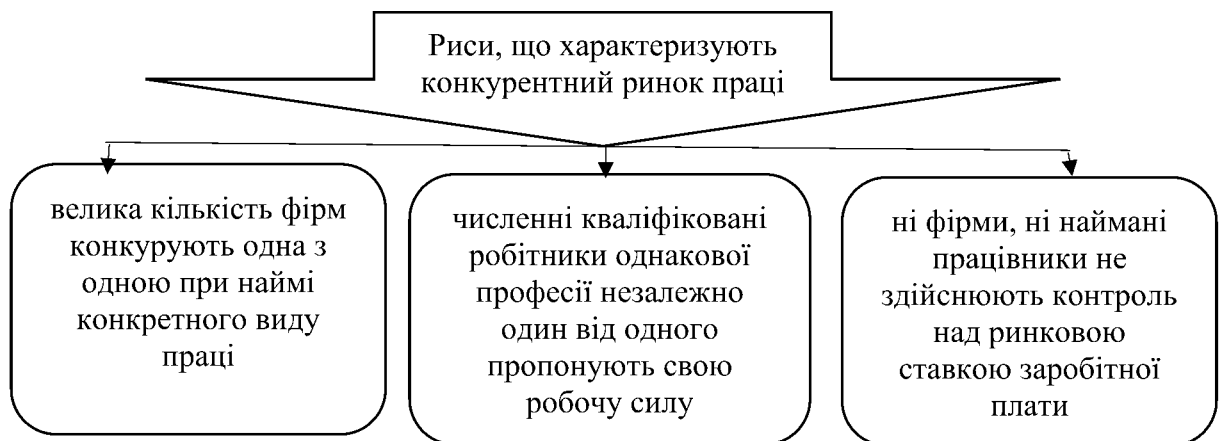

Рис. 1.2. Риси, що характеризують конкурентний ринок праці

Джерело: [38]

На величину і динаміку заробітної плати впливають ті самі чинники, що й на вартість робочої сили. Однак розмір заробітної плати може відхилитися від вартості робочої сили. Вирішальний вплив тут справляє стан ринку праці. Різко знижують рівень реальної заробітної плати зростання цін на товари та послуги, їхній дефіцит, а також інфляція, яка значною мірою скорочує купівельну спроможність грошей. При цьому під реальною заробітною платою розуміють ту кількість товарів і послуг, яку може придбати працівник за

отриману ним номінальну заробітну плату [43].

Глобалізація суттєво впливає на фактори попиту та пропозиції робочої сили на світовому ринку праці. Зростання міжнародної торгівлі та інвестицій веде до збільшення попиту на робочу силу в країнах з розвинутою економікою, де виробництво переміщується в країни з нижчою вартістю робочої сили. З іншого боку, технологічний прогрес може призвести до автоматизації багатьох робочих місць, що веде до скорочення попиту на робочу силу в деяких секторах економіки.

Вплив глобалізації на пропозицію робочої сили також є складним. З одного боку, міграція робочої сили з країн з низьким рівнем доходу до країн з високим рівнем доходу може призвести до збільшення пропозиції робочої сили в країнах з розвинутою економікою. З іншого боку, старіння населення в багатьох розвинених країнах може призвести до скорочення пропозиції робочої сили.

Таблиця 1.2

Вплив глобалізації на ринок праці: фактори попиту та пропозиції [17]

Фактори попиту	Фактори пропозиції
<ul style="list-style-type: none"> - Економічне зростання: коли економіка зростає, підприємства розширюють виробництво і їм потрібно більше працівників. Це призводить до зростання попиту на робочу силу. - Зміна структури економіки: зміни в структурі економіки, наприклад, зростання сфери послуг на шкоду промисловості, можуть призвести до зміни попиту на робочу силу з різними навичками. - Продуктивність праці: зростання продуктивності праці може призвести до скорочення попиту на робочу силу, оскільки для виробництва того ж обсягу продукції потрібно менше працівників. - Рівень заробітної плати: високий рівень заробітної плати може стимулювати пропозицію робочої сили, але також може зробити найм працівників більш дорогим для роботодавців, що може призвести до скорочення попиту. 	<ul style="list-style-type: none"> - Міграція з країн з низьким рівнем доходу до країн з високим рівнем доходу може призвести до зростання пропозиції робочої сили в розвинених країнах. - Старіння населення може мати протилежний ефект, скорочуючи пропозицію робочої сили. - Демографічні зміни: Зростання або скорочення чисельності працездатного населення. - Рівень освіти та навичок: Конкурентоспроможність робочої сили на ринку праці залежить від її кваліфікації. - Державна політика: Урядові програми освіти, підготовки та стимулювання певних секторів економіки впливають на динаміку ринку праці.

Вищезазначені фактори неоднозначно впливають на динаміку робочих місць, заробітну плату та продуктивність праці на національних ринках праці. Ці фактори також посилюють зв'язок національних ринків праці зі світовим ринком. Важливо розуміти, що світовий ринок праці функціонує за принципом перерозподілу людських ресурсів. Цей перерозподіл відбувається на користь тих суб'єктів світової економіки, де співвідношення попиту та пропозиції на робочу силу є найсприятливішим.

В умовах глобалізації національні ринки праці стикаються з постійними ризиками. Ці ризики виникають через дії суб'єктів світової економіки, які можуть негативно впливати на національні ринки праці. Тому національні ринки праці повинні мати індивідуальні програми для запобігання цим ризикам та подолання їх наслідків. Ці програми повинні розроблятися з урахуванням специфіки кожної країни.

Загалом, динаміка розвитку світового ринку праці в умовах глобалізації визначається не лише факторами, що згадані вище. На нього також впливає бурхливий розвиток інших важливих факторів світової економіки.

Отже, з одного боку, ринок праці – це сукупність економічної діяльності суб'єктів та об'єктів ринку, що має низку суттєвих відмінностей та особливостей, які характеризують процес взаємодії попиту та пропозиції, що залежать від численних параметрів. З іншого – це гнучкий, динамічний інститут економічної системи, який висуває серйозні вимоги до відтворення робочої сили, до узгодженості професійно-кваліфікаційної структури пропозиції трудових ресурсів і попиту на них і має як інструментарій регулювання попиту на робочу силу та її пропозиції рівень заробітної плати на підприємствах, у галузевому розрізі.

1.2. Методологічні підходи до аналізу ринку праці

Існує декілька методологічних підходів до вивчення та аналізу ринку праці. Кожен з них дає можливість дослідити лише окремий аспект цього

складного економічного явища. Проте, якщо їх розглядати разом, вони складають цілісну картину і дають можливість розуміти ринок праці як невід'ємну частину національної та світової економіки в цілому.

Науково-дослідницький процес вивчення ринку праці, як і будь-якого іншого ринку, ґрунтується на декількох основних методологічних підходах. Кожен з них дає можливість дослідити різні аспекти цієї складної системи та отримати комплексне уявлення про її функціонування.

Таблиця 1.3

Сукупність методологічних підходів до аналізу ринку праці [21]

Назва	Сутність підходу
Історико-генетичний підхід	Ринок праці як економічне явище має свою історію виникнення, окремі етапи розвитку та формування, які супроводжуються певним історичним контекстом. Вивчення передумов та причин формування ринку праці, а також трансформаційних процесів і реструктуризації, пов'язаних із ним, теж є частиною цього підходу.
Історико-модельний підхід	Подання економічних процесів і явищ у вигляді моделей, які функціонально повторюють досліджуваний процес, в історичному контексті. Що стосується ринку, то існують видимі відмінності між американською, європейською та російською моделями.
Системний підхід	Уявлення економічних процесів і явищ у вигляді складних і простих систем, які мають відповідати всім необхідним і достатнім ознакам системності. Системність ринку праці виражається в сукупності структурованих елементів, що перебувають у відносинах і зв'язках один з одним і утворюють певну цілісність (систему), яка підпорядкована загальній меті та логіці функціонування і допускає можливість управління. Загалом наявність великої кількості пов'язаних і взаємодіючих елементів, різноманітність виконуваних функцій, можливий поділ системи на підсистеми, цілі функціонування яких відповідають загальній меті розвитку, взаємодія з численними чинниками зовнішнього середовища дає змогу віднести ринок праці до систем складного типу, що зумовлює відповідну методологію дослідження цього явища.
Структурний підхід	Ринок праці має власну об'єктно-суб'єктну структуру та інфраструктуру. Вони характеризують ринок праці як особливу форму ресурсного ринку.
Функціональний підхід	Подання ринку праці у вигляді моделей, які функціонально різняться між собою.
Процесний підхід	Ринок праці насичений різноманітними економічними процесами. Врахування дії цих процесів є необхідним для кращого пізнання ринку праці як явища економіки.
Інституціональний підхід	Ринок праці має явно виражену інституціональну природу і розглядається, по-перше, як самостійний економічний інститут і, по-друге, як сукупність економічних інститутів, що його представляють.

Дослідження ринку праці як складної системи потребує використання системного підходу. Системний підхід ґрунтується на таких методологічних принципах:

- системна ув'язка відносин: Цей принцип передбачає, що всі елементи ринку праці взаємопов'язані та взаємодіють один з одним. Тому дослідження ринку праці має ґрунтуватися на цілісному розумінні цих зв'язків;

- причинність: Цей принцип передбачає, що всі явища на ринку праці мають свої причини. Тому дослідники повинні прагнути виявити ці причини, щоб краще зрозуміти, як функціонує ринок праці;

- детермінізм: Цей принцип передбачає, що розвиток ринку праці визначається попередніми в часі причинами. Тому дослідники повинні вивчати історію ринку праці, щоб краще зрозуміти його сучасний стан;

- функціональний взаємозв'язок: Цей принцип передбачає, що дії суб'єктів ринку праці мотивовані та співвіднесені з діяльністю інших суб'єктів. Ці дії також детермінуються інституціональними формами ринку;

- багаторівнева ієрархія: Цей принцип передбачає, що ринок праці має багаторівневу ієрархічну структуру. Тому дослідники повинні вивчати ринок праці на різних рівнях, від міжнародного національного до місцевого.

Використання системного підходу до дослідження ринку праці може допомогти краще зрозуміти, як він функціонує, і розробити більш ефективні політики для сприяння зайнятості та економічному зростанню [33].

По-перше, ринок праці являє собою соціально-економічну систему, центральний елемент якої – сукупність відносин обміну – детермінований суспільним виробництвом і відносинами власності в ньому. По-друге, він виражає систему трудових відносин (взаємозв'язків і взаємодій) суб'єктів різного рівня, якими керують об'єктивно зумовлені мотиви і цілі. По-третє, ринок праці відображає певну систему соціальних відносин його суб'єктів, пов'язаних із формуванням способів залучення населення до господарської діяльності. По-четверте, ринок праці є системою інститутів, що має власний складноорганізований, самоврядний механізм, елементи якого є

взаємопов'язаними, взаємозалежними і доповненими механізмами зовнішнього регулювання.

Погляд на ринок праці як систему відносин з приводу формування зайнятості та трудових доходів дає змогу віднести ринок праці до особливих соціально-економічних систем у зв'язку з особливими економічними інтересами його суб'єктів. За якостями цілісності, відносної відособленості, зв'язків із навколишнім середовищем, структурованості, підпорядкованості єдиній меті – ринок праці не тільки відповідає всім необхідним і достатнім властивостям складної системи, але має внутрішню цілісність.

Взаємодія елементів, що становлять систему ринку праці, з одного боку, відображає діалектику причинно-наслідкових зв'язків, що зумовлюють відносини: ті, що передують найму; ті, що складаються щодо попиту і пропозиції робочої сили, найму, оплати праці та конкуренції; зайнятості, незайнятості та доходів. З іншого боку, взаємодія на ринку праці одночасно виступає процесом включення, входження його компонентів і підсистем у загальну систему [23].

Це означає, що стосовно історико-економічного дослідження ринку праці потрібне використання, крім принципу детермінізму (причинно-наслідкової залежності), принципу системної цілісності, який фокусує увагу на здатності структурних елементів ринку до раціонального зв'язку і взаємодії.

Через це стан і динаміку ринку праці не можна пояснити тільки за допомогою аналізу складових його підсистем і вивести з них, необхідно виявити його цілісність і сумісність компонентів. Наприклад, проблеми рівноваги неможливо розв'язати за кваліфікаційно-професійної невідповідності попиту і пропозиції без супідрядності підсистем підготовки робочих місць і кадрів, заходів сприяння зайнятості, орієнтованих на конкретні групи осіб, які шукають роботу тощо. Відповідно, ефективність організації ринку праці як складної соціально-економічної системи не зводиться до суми ефектів підсистем, що складають ринок.

Процесний підхід також адекватно відображає структуру ринку у

вигляді структури ринкових процесів, містить у собі системне бачення цього ринку, його структурний устрій, функціональну спрямованість тощо. Процесний підхід передбачає, що будь-який ринок – це сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих процесів. Ідея бачення ринку як сукупності процесів виходить із розуміння того, що основа будь-якого ринку є певний процес – ринковий процес купівлі-продажу [12].

Поняття «ринковий процес» містить два елементи: ринок і процес. Процес являє собою логічну послідовність пов'язаних дій, які перетворюють «вхід» на «вихід», точніше, ресурси на вході – на ресурси на виході. Якщо ринок - це сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих процесів, то завдання економічної теорії полягає в тому, щоб виявити їх і розташувати певним чином, щоб поліпшити раціональний перебіг таких процесів. Ринкові процеси мають свої межі, якими є входи і виходи кожного процесу.

Одні процеси ринку праці є основними, інші супутніми процесами. Тут необхідністю є розмежування і групування всіх основних і взаємопов'язаних із ними процесів, що протікають на ринку праці. Усю сукупність процесів ринку праці можна уявити групами, що найбільшою мірою наближені до створення головної цінності, заради якої функціонує ринок праці, - по-перше, ефективного працевлаштування та найму трудових ресурсів, по-друге, створення резервної армії праці, що має ринковий попит і забезпечує належний рівень суспільного відтворення. Це дасть змогу суспільству не тільки відтворювати досягнутий рівень соціально-економічного розвитку, а й розвиватися в майбутньому в розширеному масштабі.

Загалом, первинні та вторинні процеси ринку праці являють собою групу процесів поточної діяльності. Окрему групу ринкових процесів становлять процеси розвитку (процеси, що розвиваються), які дають змогу створити нову якість трудових трансакцій на новому рівні розвитку ринку праці та економіки загалом.

Можливий поділ ринкових процесів на основні та функціональні процеси. Така класифікація може бути корисною для цілей економічного

аналізу (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Подання структури ринку праці як сукупності ринкових процесів [33]

Класифікація для цілей аналіз	Функціональні ринкові процеси		
	Купівля робочої сили (послуг праці)	Конкуренція за кращі робочі місця та кращі кадри	Продаж робочої сили (послуг праці)
Основні ринкові процеси	1. Пошук соціально-трудової інформації роботодавцями і працівниками (про вакансії або кадри) самостійно і за допомогою професійних посередників.		
	2. Посередництво на ринку праці та надання професійних послуг з працевлаштування та найму персоналу.		
	3. Проведення контрагентами ділової зустрічі та переговорів (обговорення умов співпраці).		
	4. Прийняття претендентів вакансії на роботу (наймання персоналу) для роботодавців.		
	5. Надходження претендентів на роботу (працевлаштування) - для найманих працівників.		
	6. Укладення та підписання трудового договору (контракту).		
Основні неринкові (внутрішньофірмові) процеси	1. Вступ на посаду: знайомство з робочим місцем, посадовими інструкціями та обов'язками, трудовим колективом тощо.		
	2. Вивчення роботодавцем ділових якостей і працездатності прийнятих з випробувальним терміном співробітників.		
	3. Навчання і перенавчання прийнятих співробітників, підвищення кваліфікації, інші види перепідготовки і т. д.		

Головна ідея виокремлення ринкових процесів ґрунтується на тому, що будь-який ринковий процес має не тільки постачальника ресурсів, а й свого споживача, внутрішнього або зовнішнього. Внутрішній споживач трудових ресурсів – це той, який перебуває на внутрішньому ринку праці, тобто в межах підприємства (фірми). Зовнішній споживач трудових ресурсів – це той, який перебуває за межами підприємства, на зовнішньому ринку праці. Оскільки існують внутрішні та зовнішні постачальники і споживачі робочої сили, також існують внутрішні та зовнішні входи і виходи. Ринкові процеси мають свої межі, якими є входи і виходи кожного процесу.

Таким чином, частина економічних процесів, яка функціонує і спрямована на задоволення як внутрішніх, так і зовнішніх ринкових контрагентів – постачальників і споживачів робочої сили, називається ринковими процесами у сфері праці або ринково-трудовами процесами.

Ринкові процеси відіграють на ринку праці вирішальну роль.

Представлення структури ринку праці через взаємозв'язок ринкових процесів точніше відображає структуру ринку праці. Саме в структурі ринкових процесів найбільшою мірою має відповідати будова ринку праці, оскільки в іншому разі необхідно буде проводити реструктуризацію ринку праці відповідно до логіки ринкових процесів.

Будь-який ринок орієнтований на споживача. Тому орієнтованість на споживача робочої сили, послуг праці (роботодавця) є тим критерієм, який оцінює весь ланцюг ринкових процесів у сфері праці.

Структура ринку праці, представлена як структура ринково-трудова процесів, є моделлю ринку праці, яка відповідає актуальним ринковим умовам, що є визначальним критерієм будь-якої структури [44].

Більшість вітчизняних економістів під ефективною зайнятістю в умовах соціально-орієнтованої ринкової економіки розуміють зайнятість населення, яка забезпечує гідний дохід, здоров'я, зростання освітнього та професійного рівня для кожного члена суспільства на основі зростання суспільної продуктивності праці. Такий теоретичний підхід до категорії ефективною зайнятості націлений на всебічний розвиток людини і є цілком припустимим, але він є доволі широким, і звідси випливає, що ефективну зайнятість можливо виміряти, лише використовуючи широкий спектр показників. Однак йому можна дати кількісну характеристику через систему показників. Показники, що характеризують зайнятість, систематизовано й узагальнено в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Система показників, що характеризують ефективну зайнятість [40]

Показник	Характеристика показника
1	2
Рівень зайнятості населення професійною працею	Коефіцієнт рівня зайнятості населення професійною працею - це частка від ділення зайнятих професійною працею на загальну чисельність населення, виражена у відсотках. Цей коефіцієнт показує залежність рівня зайнятості від демографічних чинників, тобто від коефіцієнтів народжуваності, смертності та приросту населення, які обчислюються статистикою.
Рівень зайнятості	Цей показник тісно пов'язаний з динамікою працездатного населення, що має тенденцію до підвищення і зниження у зв'язку зі змінами

1	2
працездатного населення в суспільному виробництві	демографічних і соціально-економічних чинників. Про прогресивність зміни цього показника потрібно судити з урахуванням вихідного рівня зайнятості та зростання продуктивності праці. Висока зайнятість не означає високу ефективність, якщо не забезпечує вищої продуктивності праці
Пропорції розподілу трудових ресурсів суспільства за сферами суспільно корисної діяльності	Після розрахунку показника коефіцієнта зайнятості професійною працею аналогічним чином можна визначити коефіцієнти зайнятості навчанням та іншими видами суспільно корисної діяльності. Це дасть змогу виявити необхідні пропорції. Прогресивність зміни цих пропорцій у динаміці слід оцінювати з урахуванням суспільної продуктивності праці та рівня зайнятості в попередній період розвитку економіки (надвисока або низька), а також з урахуванням цілей суспільства. За надвисокої зайнятості чим вищим є досягнутий рівень продуктивності праці, тим нижчим може бути рівень участі працездатного населення в суспільному виробництві, тим вищою є частка зайнятих на навчання та в домашньому господарстві
Раціональна структура розподілу працюючих за галузями та секторами економіки	Цей показник, який нерідко називають раціональною зайнятістю, являє собою пропорції розподілу трудового потенціалу за видами занять, галузями, секторами економіки. Від незадовільного розподілу робочої сили на стижах між ланками виробництва, галузями і секторами виникають втрати. За раціональної зайнятості можна уникнути таких втрат або скоротити їх, додатково отримавши позитивний результат, що означатиме раціональне використання робочої сили. Водночас це означає і підвищення ефективності зайнятості.
Показник пов'язаний з оптимізацією професійно-кваліфікаційної структури працівників	Цей показник дає змогу виявити відповідність професійно-кваліфікаційної структури працюючого населення структурі робочих місць, а також визначити, наскільки система підготовки кадрів відповідає потребі економіки в них. У разі виявлення невідповідності слід розробити систему заходів щодо стимулювання збалансованості структури робочих місць і професійно-кваліфікаційної структури робочої сили. Головна увага має бути приділена підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації персоналу на підприємствах і в навчальних закладах усіх рівнів

Отже, сучасний ринок праці – це сукупність специфічних ринкових процесів і діяльність контрагентів з реалізації цих процесів.

Тому для опису будь-якого ринку можна використовувати кілька способів, у тому числі – функціональний, процесний тощо. Функціональний опис відповідає ієрархічній структурі ринку. Процесний підхід до ринку праці передбачає, що ринок праці, як, утім, і будь-який інший ринок, це сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих процесів.

Висновки до 1 розділу

1. Розглядаючи ринок праці як систему відносин, що визначають зайнятість та трудові доходи, ми розуміємо його як унікальну соціально-економічну систему. Важливо підкреслити, що ринок праці має не лише системні, але й людські риси. Це система, де люди роблять свідомий вибір, прагнуть до кращого життя та намагаються реалізувати свій потенціал. Ринок праці – це не просто механізм, де попит зустрічається з пропозицією. Це динамічна система, яка постійно розвивається та змінюється під впливом різних факторів. Розуміння ринку праці як складної системи з людським обличчям є ключовим для його ефективного регулювання та розвитку.

2. Сучасний ринок праці є складною системою, що складається з безлічі взаємопов'язаних процесів та учасників. До ключових характеристик сучасного ринку праці належать: глобалізація, технологічні зміни, старіння населення, зростання нетипової зайнятості.

3. Глобалізація суттєво впливає на фактори попиту та пропозиції робочої сили на світовому ринку праці. Зростання міжнародної торгівлі та інвестицій веде до збільшення попиту на робочу силу в країнах з розвиненою економікою, де виробництво переміщується в країни з нижчою вартістю робочої сили. З іншого боку, технологічний прогрес може призвести до автоматизації багатьох робочих місць, що веде до скорочення попиту на робочу силу в деяких секторах економіки.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

2.1. Сучасний стан світового ринку праці

Глобалізація виробництва та зростання взаємозалежності країн світу роблять національні ринки праці все більш відкритими. Між ними налагоджуються транснаціональні потоки робочої сили, які стають постійним й систематичним явищем. Поряд із торгівлею та рухом капіталу, міжнародна міграція працівників перетворюється на важливий чинник, що формує єдиний світовий економічний цикл.

Взаємозв'язок між чисельністю населення світу та трудовими ресурсами є складним та багатогранним. З одного боку, зростання чисельності населення може призвести до збільшення потенційної робочої сили, стимулювати економічне зростання та створювати нові робочі місця. З іншого боку, воно може також призвести до проблем з безробіттям, недоліком кваліфікованих кадрів, тиском на соціальні системи та бюджетні ресурси.

Зростання чисельності населення призводить до збільшення загальної кількості людей працездатного віку, що може розширити потенційну робочу силу. В той же час старіння населення призводить до скорочення частки працездатного населення, негативно впливаючи на доступність робочої сили. Більш детально розглянемо динаміку чисельності населення світу з 2000-2022 роки на рисунку 2.1.

Аналізуючи дані рисунку 2.1, варто відмітити, про позитивну тенденцію щодо зростання чисельності населення світу. В 2022 році чисельність населення світу становило 7,95 млрд осіб, що на 29,5 %, або на 1,81 млрд осіб більше порівняно з 2000 роком. Очікується, що зростання чисельності населення світу сповільниться в найближчі десятиліття. За прогнозами ООН, воно досягне піку близько 10,9 млрд осіб у 2100 році, а потім почне скорочуватися.

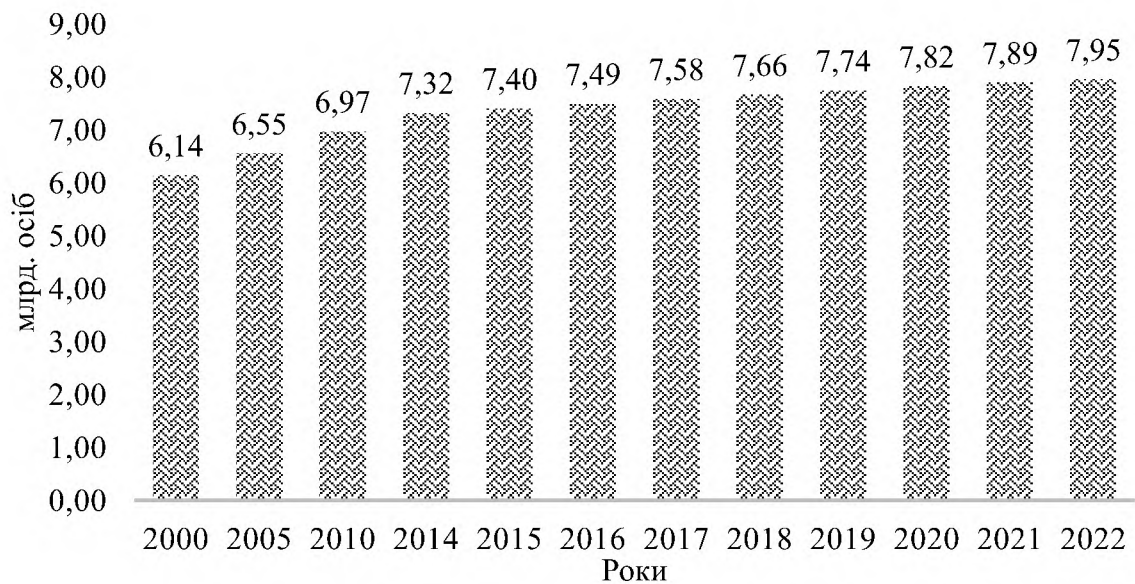

Рис. 2.1. Динаміка чисельності населення світу, 2000-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [49]

Світові трудові ресурси – це частина працездатного населення планети, яка активно залучена до трудової діяльності або шукає роботу. Їх кількісний та якісний стан відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку країн та світу в цілому. На сьогоднішній день світові трудові ресурси налічують близько 3,6 млрд осіб (рис. 2.2.). Ця цифра постійно зростає завдяки збільшенню чисельності населення планети.

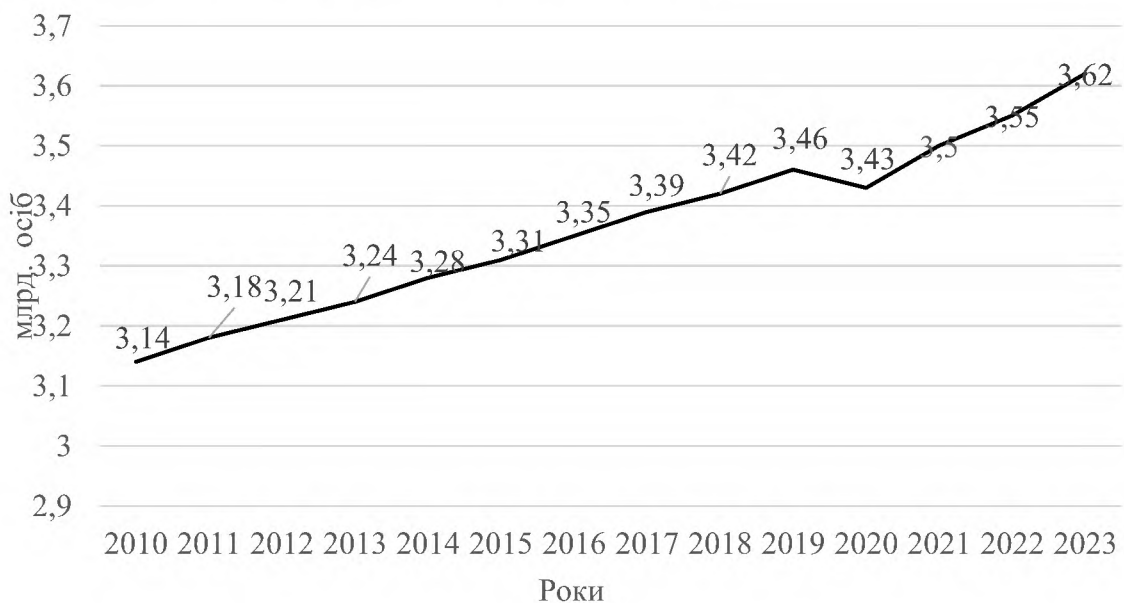

Рис. 2.2 Динаміка чисельності трудових ресурсів світу, 2010-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [49]

Розподіл трудових ресурсів по світу нерівномірний. Найбільша їх частка припадає на країни Азії (близько 60 %). У Європі та Північній Америці проживає приблизно по 16 % світових трудових ресурсів, у Африці – 10 %, у Південній Америці – 5 %. Якість трудових ресурсів також суттєво відрізняється в різних регіонах світу. У розвинених країнах рівень освіти та кваліфікації робочої сили значно вищий, ніж у країнах, що розвиваються. Це обумовлює різницю в продуктивності праці, конкурентоспроможності економік та рівні життя населення.

Трудові ресурси та світовий ВВП тісно пов'язані між собою. Кількість, кваліфікація та продуктивність робочої сили відіграють ключову роль у розвитку економіки будь-якої країни. Вплив трудових ресурсів на світовий ВВП проявляється в наступних аспектах, зокрема, чим більше працездатного населення, тим більше товарів і послуг може бути вироблено. Більш кваліфікована робоча сила може виробляти більш складні та дорогі товари та послуги, що призводить до зростання ВВП.

Проаналізуємо динаміку світового ВВП з 2010 по 2022 рік на рис. 2.3.

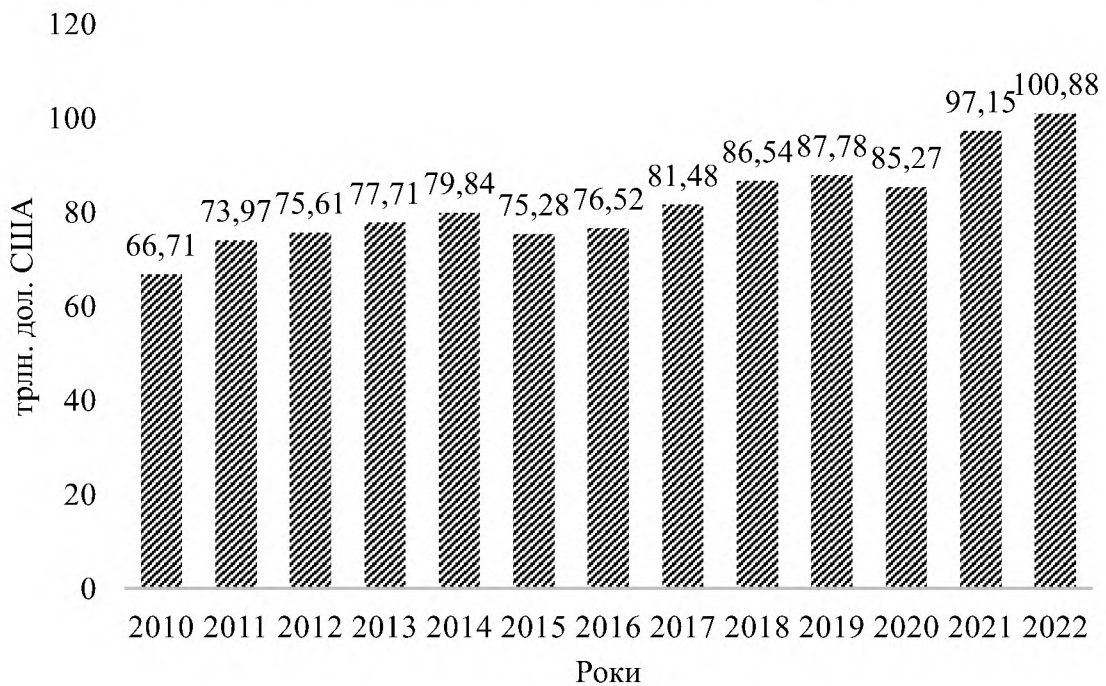

Рис. 2.3. Динаміка світового ВВП, трлн. дол. США, 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [49]

Світовий ВВП, який вимірює загальну вартість усіх товарів та послуг, вироблених протягом року, протягом історії неухильно зростає. Розмір світового ВВП в 2022 році склав – 100,88 трлн дол. США, що на 3,8 % більше порівняно з 2021 роком, та на 51,1 % більше порівняно з 2010 роком. Важливо зазначити, що зростання світового ВВП не завжди призводить до покращення рівня життя населення. Нерівність у розподілі доходів може призвести до того, що користь від економічного зростання отримують лише невеликі групи людей.

ВВП на душу населення – це показник, який вимірює загальну вартість усіх товарів та послуг, вироблених протягом року, поділену на чисельність населення. Цей показник використовується для порівняння рівня життя в різних країнах. Більш детально проаналізуємо динаміку світового ВВП на душу населення світу (рис. 2.4).

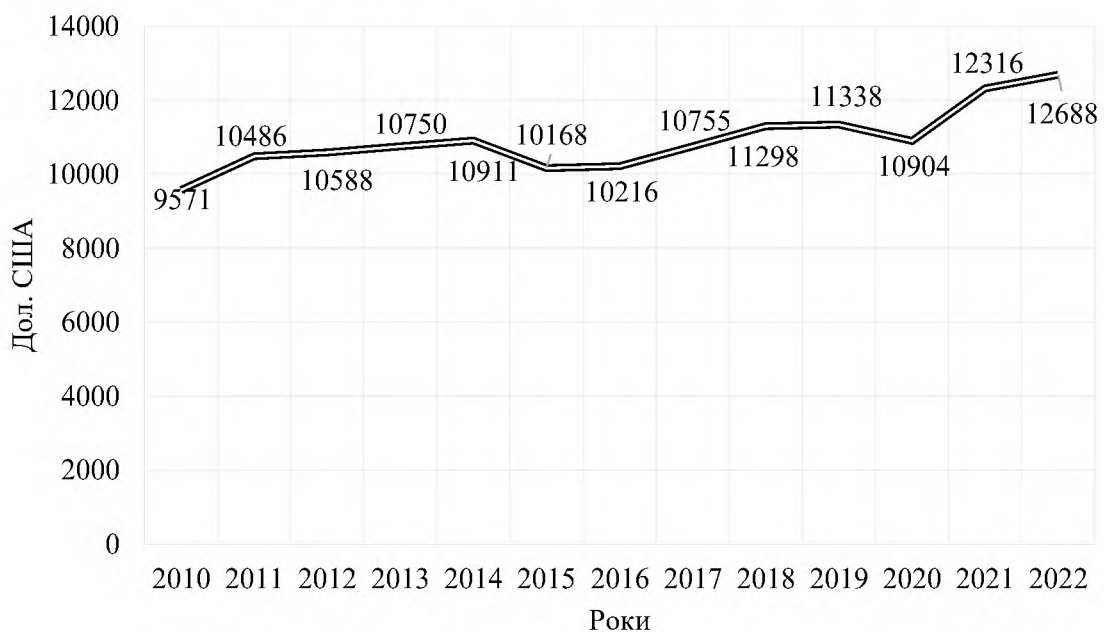

Рис. 2.4. Динаміка ВВП на душу населення світу, дол. США, 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [49]

Зростання ВВП на душу населення свідчить про підвищення рівня життя та економічний розвиток. Досить перспективним є те, що за 12 років, з 2010

по 2022 рік, цей показник зріс на 32,6 %, що еквівалентно 3117 долларам США на одну людину. Це значне зростання свідчить про позитивний розвиток багатьох країн світу. Звичайно, це лише загальний показник, і рівень життя в різних країнах може суттєво відрізнятись.

Згідно з дослідженням МОП, структура зайнятості у світі зазнає значних змін. У розвинених країнах більшість людей (90 %) працюють у сфері послуг, тоді як у сільському господарстві задіяно лише 5-10 % працездатного населення. Цей показник має тенденцію до зниження, що свідчить про зростаючу урбанізацію та зміну структури економіки.

Дослідження також констатує, що лише 25 % працівників у світі мають постійну роботу з повним соціальним пакетом та гарантіями. Решта 75 % працюють за короткостроковими контрактами, тимчасово або неофіційно. Це свідчить про нестійкість ринку праці та нестабільність заробітку для великої кількості людей. Важливо зазначити, що навіть серед тих, хто має постійну роботу, не всі мають пенсійні пільги та гарантії. Це підкреслює необхідність вдосконалення системи соціального захисту та забезпечення гідних умов праці для всіх.

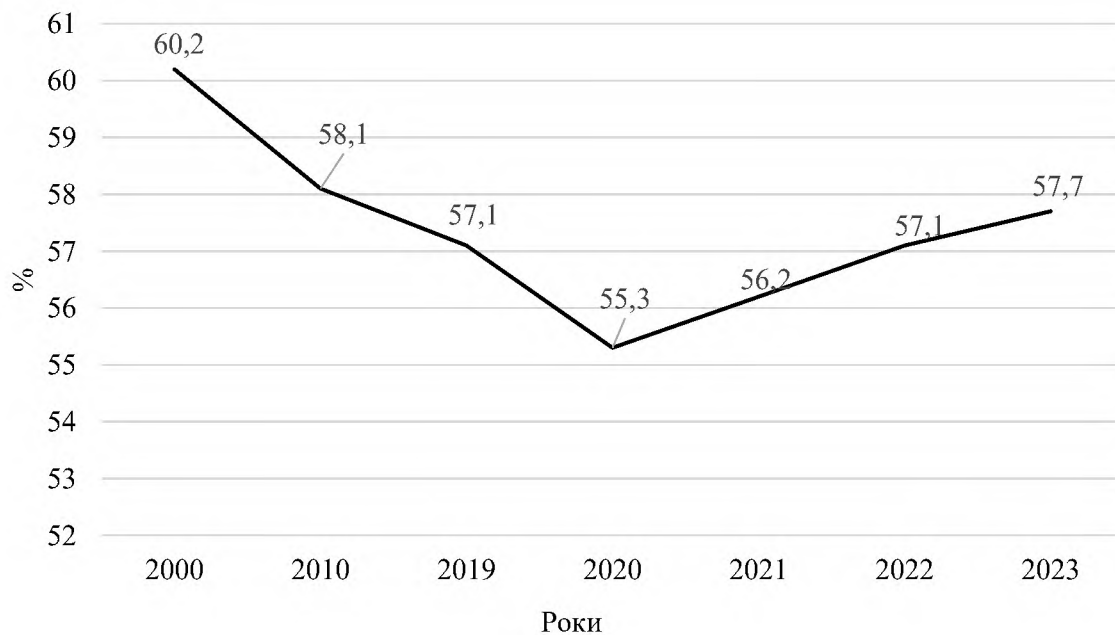

Рис. 2.5. Динаміка рівня зайнятості населення світу, 2000-2023 рр., %

Джерело: побудовано за даними МОП [53]

Наведений рисунок демонструє динаміку рівня зайнятості протягом 2000-2023 років. Найнижчий рівень зайнятості в світі спостерігався в 2020 році – 55,3 %, що пов'язано із пандемією COVID-2019. З 2021 року рівень зайнятості почав зростати досягли рівня 57,7 % в 2023 році. Однак рівень зайнятості все ще знаходиться на значно нижчому рівні порівняно з 2000 роком.

Рівень безробіття, один з ключових показників здоров'я світового ринку праці, зазнав значного удару через пандемію COVID-19. Мільйони людей втратили роботу, а глобальна економіка зазнала збитків на трильйони доларів. Найбільше від пандемії постраждала молодь. Саме вони найчастіше працювали у сферах, які найбільше постраждали від локдаунів та інших обмежувальних заходів.

Міжнародна організація праці охарактеризувала вплив пандемії на ринок праці як руйнівний. У 2020 році 114 млн людей по всьому світу втратили роботу. Це призвело до втрат для світової економіки у 3,7 трлн дол. США (4,4 % ВВП). Рівень безробіття серед молоді у 2020 році склав 8,7 %, значно вище, ніж 3,7 % серед старших вікових груп.

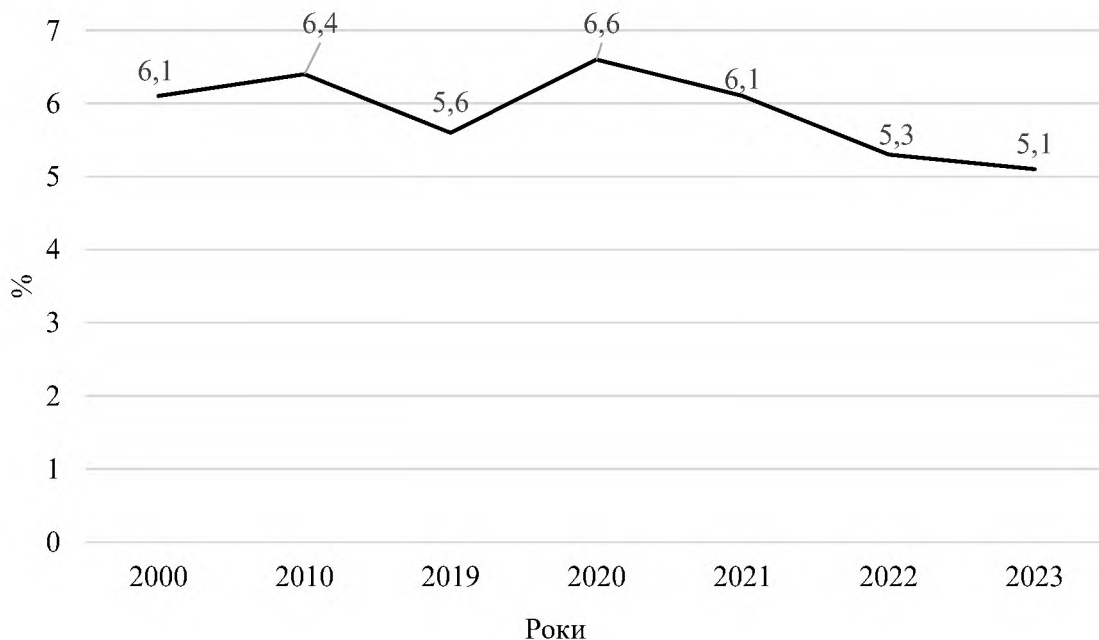

Рис. 2.6 Рівень безробіття населення світу віком 15–70 років у % до робочої сили відповідного віку, 2000-2023 рр.

Джерело: побудовано за даними МОП [53]

Рисунок 2.6 наочно демонструє, що глобальна економіка зазнала різкого падіння на 6,6 % у 2020 році. Це сталося на тлі зростання кількості заражень COVID-19 та запровадження локдаунів у багатьох країнах. Найгірша ситуація з безробіттям склалася у Іспанії, де рівень безробіття сягнув 16,1 % (3,7 млн осіб), Італії (10,2 %, або 2,5 млн осіб) та Латвії (8,7 %, або 83 тис. осіб). В середньому по ЄС рівень безробіття склав 7,5 %, що становило близько 16 млн осіб.

З 2021 року рівень безробіття в світі почав знижуватися і в 2023 році становив 5,1 %, що є найнижчим значенням показника за досліджуваний період.

Рівень участі в робочій силі значно відновився у 2023 році, порівняно з мінімумами, досягнутими до пандемії, особливо в країнах з низьким та високим доходом. Проте, значні розбіжності між групами на ринку праці призвели до дисбалансів, особливо в країнах з розвинутою економікою.

Таблиця 2.1

Рівень участі в робочій силі за дохідними групами, 2019-2023 рр.

Група країн	Стать	Роки				
		2019	2020	2021	2022	2023
Світ	жінки	48,0	46,8	47,6	47,9	48,7
	чоловіки	73,0	71,7	72,2	72,9	73,0
	всього	60,5	59,2	59,8	60,3	60,8
Низький рівень доходу	жінки	56,2	55,4	55,6	55,2	55,2
	чоловіки	74,4	73,6	73,7	74,4	74,3
	всього	65,2	64,4	64,6	64,7	64,6
Дохід нижче середнього	жінки	34,9	34,1	34,8	35,4	37,7
	чоловіки	73,9	72,8	73,2	74,2	74,9
	всього	54,6	53,6	54,1	54,9	56,4
Дохід вище середнього	жінки	56,4	54,6	55,8	55,9	55,7
	чоловіки	74,2	72,3	73,1	73,5	73,3
	всього	65,2	63,3	64,4	64,7	64,4
Високий дохід	жінки	53,7	53,0	53,4	54,0	54,3
	чоловіки	68,5	67,5	67,6	68,0	68,1
	всього	61,0	60,2	60,4	60,9	61,2

Джерело: розраховано за даними МОП [53]

Зростання зайнятості залишалось позитивним у всіх групах країн за рівнем доходу у 2023 році, незважаючи на несприятливі економічні умови. Це

сталось завдяки тому, що темпи зростання зайнятості випереджали темпи зростання участі в робочій силі, що призвело до зниження рівня безробіття.

Однак з 2021 року спостерігається загальне уповільнення темпів зростання зайнятості у світі. У 2023 році темпи зростання зайнятості, хоча й залишалися позитивними, знизилися в більшості груп країн за рівнем доходу, за винятком країн з доходами нижче середнього. На глобальному рівні зайнятість зростає на 2,2 % у 2023 році, порівняно з 2,8 % у 2022 році. Це уповільнення було особливо помітним у країнах з доходами вище середнього та високим рівнем доходу.

Незважаючи на загальне уповільнення, зростання зайнятості жінок у 2023 році було трохи вищим, ніж у чоловіків. Це призвело до незначного скорочення гендерного розриву в зайнятості.

Незважаючи на уповільнення економіки, світова економіка продемонструвала більшу стійкість, ніж очікувалося, у 2023 році. Ринки праці залишалися динамічними, незважаючи на деякі виклики. Хоча темпи зростання економіки сповільнились, кількість робочих місць зростала швидкими темпами. Це призвело до зниження безробіття та дефіциту кадрів до рівня нижче допандемічного.

У 2023 році глобальний рівень безробіття склав 5,1%, що трохи краще, ніж у 2022 році (табл. 2.2). Це свідчить про те, що все більше людей знаходять роботу та беруть участь у економічній діяльності.

Дефіцит робочої сили у світі також скоротився у 2023 році, але все ще залишається значним, близько 435 мільйонів осіб. Це означає, що у багатьох країнах є більше вакансій, ніж доступних працівників, що може призвести до зростання заробітної плати та цін.

Незважаючи на очікуване помірне зростання зайнятості, рівень безробіття у світі, ймовірно, трохи зросте протягом наступних двох років. МОП прогнозує, що рівень безробіття становитиме 5,1 % у 2023 році, 5,2 % у 2024 році та 5,2 % у 2025 році.

В цілому, очікується, що глобальне безробіття зросте на 2 млн осіб у

2024 році, досягнувши 190,8 млн осіб. Це зростання буде найвищим у країнах з високим рівнем доходу, де очікується збільшення безробіття на 1 млн осіб.

Таблиця 2.2

Динаміка світових показників ринку праці, 2000-2023 рр.

Показник	Група	Роки						
		2000	2010	2019	2020	2021	2022	2023
Робоча сила, млн осіб	всього	2751,5	3159,3	3481,6	3449,2	3525,7	3594,5	3668,1
	жінки	1091,4	1248,8	1384,5	1366,6	1405,1	1430,7	1472,4
	чоловіки	1660,1	1910,5	2097,1	2082,5	2120,5	2163,8	2195,7
	молодь	558,8	557,6	495,4	478,7	487,3	492,5	501,2
Працевлаштовані млн. осіб	всього	2582,9	2957,8	3287,3	3221,3	3404,7	3479,5	3505,9
	жінки	1023,0	1168,5	1306,1	1276,6	1318,1	1351,6	1394,5
	чоловіки	1559,9	1789,3	1981,2	1945,2	1994,2	2053,2	2085,0
	молодь	491,3	483,5	426,8	403,7	416,7	427,0	434,6
Співвідношення зайнятих до загальної кількості населення, %	всього	60,2	58,1	57,1	55,3	56,2	57,1	57,7
	жінки	47,4	45,7	45,3	43,7	44,6	45,2	46,1
	чоловіки	73,2	70,6	69,1	67,0	67,9	69,1	69,4
	молодь	45,1	39,6	35,2	33,2	34,1	34,7	35,0
Безробітні, млн осіб	всього	168,6	201,5	194,3	227,3	213,4	189,7	188,6
	жінки	68,4	80,4	78,5	90,0	87,0	79,2	77,9
	чоловіки	100,2	121,2	115,9	137,3	126,4	110,6	110,7
	молодь	67,5	74,1	68,6	75,0	70,6	65,5	66,6
Рівень безробіття, %	всього	6,1	6,4	5,6	6,6	6,1	5,3	5,1
	жінки	6,3	6,4	5,7	6,6	6,2	5,5	5,3
	чоловіки	6,0	6,3	5,5	6,6	6,0	5,1	5,0
	молодь	12,1	13,3	13,8	15,7	14,5	13,3	13,3

Джерело: розраховано за даними МОП [53]

В 2023 році жахлива реальність бідності торкнулася майже 241 млн людей, які працюють. Це жахає, адже протягом 2020-2021 років кількість та частка працівників, що живуть в умовах крайньої бідності (заробіток менше 2,15 доларів США на день на особу), хоч і зменшилися, але все ще залишаються на низькому рівні (табл. 2.3).

Хоча загальна кількість людей, які живуть в умовах крайньої бідності, дещо зменшилась, завдяки скороченню бідності серед працюючих у країнах із доходом нижче середнього, ситуація все ще залишається жахливою. У 2023 році кількість людей, які працюють, але живуть в крайній бідності (заробіток менше 2,15 доларів США на день на особу), знову зросла на 1 млн.

Аналогічна тенденція спостерігається і щодо помірної бідності (заробіток менше 3,65 доларів США на день на особу). Кількість працюючих

людей, які живуть в помірній бідності, зросла у 2023 році майже на 8,4 млн. І лише в країнах з високим доходом спостерігається зменшення цієї кількості.

Таблиця 2.3

**Бідність серед працюючих у світі та за дохідними групами країн,
2020-2023 рр.**

Група країн	Бідність серед працюючих	Показники, %				Кількість, млн			
		2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
Світ	Екстремальний	7,7	7,3	7,1	6,9	248,0	241,6	240,1	241,1
	Помірний	12,5	12,1	12,2	12,2	402,7	401,4	414,9	423,4
Країни з низьким рівнем доходу	Екстремальний	38,9	38,5	38,7	39,0	90,5	92,7	96,7	100,6
	Помірний	26,6	26,4	26,5	26,7	61,9	63,5	66,3	68,9
Країни з доходом нижче середнього	Екстремальний	12,8	11,8	10,9	10,2	139,3	132,0	127,3	124,7
	Помірний	26,1	25,6	25,2	24,7	283,7	287,6	294,8	302,1
Країни з доходом вище середнього	Екстремальний	1,4	1,2	1,2	1,1	17,9	16,7	15,9	15,6
	Помірний	4,3	3,7	3,9	3,8	56,9	50,0	53,6	52,0

Джерело: розраховано за даними МОП [53]

Важливо зазначити, що навіть у країнах з доходом нижче середнього, де спостерігається загальне скорочення бідності, все ще мільйони людей, які працюють, живуть в жахливих умовах. Це чітко свідчить про те, що прогрес не є рівномірним, і що найбідніші верстви населення світу не отримують достатньої вигоди від економічного зростання.

Зростання кількості людей, які працюють, але живуть в бідності, є серйозною проблемою, яка потребує термінових рішень. Уряди, міжнародні організації та інші зацікавлені сторони повинні вживати спільних зусиль, щоб створити більш справедливий світ, де кожна людина, яка працює, матиме можливість жити гідним життям.

2.2. Тенденції міжнародної трудової міграції

Міграція – це невід’ємна частина людської історії. З давніх часів люди шукали кращого життя, рятуючись від війн та переслідувань, прагнучи до більшої безпеки чи нових можливостей. Важливо зазначити, що більшість міграційних процесів є упорядкованими, безпечними та відбуваються в межах одного регіону. Часто вони пов’язані з пошуком роботи.

Останні два роки світ був свідком масштабних переміщень людей, які спричинили невимовні страждання та втрати. Війни, стихійні лиха та інші фактори змусили мільйони людей покинути свої домівки, рятуючись від небезпеки та шукаючи кращого життя.

Серед головних причин міграції: збройні конфлікти (Війна в Україні, бойові дії в секторі Газа, а також тривалі конфлікти в Сирії, Ємені, Центральноафриканській Республіці, Демократичній Республіці Конго, Судані, Ефіопії та М’янмі призвели до вимушеного переміщення мільйонів людей), стихійні лиха (зміна клімату призвела до екстремальних погодних явищ, таких як повені, посухи та урагани, які спустошили життя людей у Пакистані, на Філіппінах, у Китаї, Індії, Бангладеш, Бразилії та Колумбії, змушуючи їх покидати свої домівки), землетруси (сильні землетруси, що сталися в Туреччині та Сирії в лютому 2023 року, забрали життя тисяч людей і змусили мільйони покинути свої домівки).

Хоча кількість міжнародних мігрантів за останні 50 років зросла, більшість людей все ж таки живуть у країні свого народження. Згідно з оцінками станом на середину 2020 року, 281 млн людей проживали в країні, відмінній від країни їхнього народження. Це на 128 млн більше, ніж у 1990 році (153 млн), і втричі більше, ніж у 1970 році (84 млн). Однак, частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення світу зросла лише на 1,3 % (табл. 2.4)

За даними таблиці 2.5 в 1970 році в світі налічувалося 84,5 млн осіб мігрантів, що складало 2,3 % від загальної чисельності населення світу. З

кожним роком чисельність міжнародних мігрантів зростала і в 2020 році досягла свого максимуму – 280,6 млн осіб, що склало 3,6 % від загальної чисельності населення світу. Хоч чисельність міжнародних мігрантів за досліджуваний період зросла майже в 4 рази, питома вага мігрантів збільшилася лише на 1,3 %, що пов'язано зі значно вищими темпами збільшення чисельності населення світу.

Таблиця 2.4

Динаміка чисельності міжнародних мігрантів 1970-2020 рр.

Рік	Кількість міжнародних мігрантів, осіб	Мігранти у % від населення світу
1970	84 460 125	2,3
1975	90 368 010	2,2
1980	101 983 149	2,3
1985	113 206 691	2,3
1990	152 986 157	2,9
1995	161 289 976	2,8
2000	173 230 585	2,8
2005	191 446 828	2,9
2010	220 983 187	3,2
2015	247 958 644	3,4
2020	280 598 105	3,6

Джерело: розраховано за даними МОП [54]

Хоча загальна кількість мігрантів у світі зростає, за останні 20 років спостерігається диспропорція між кількістю чоловіків та жінок, які мігрують. У 2000 році кількість чоловіків-мігрантів незначно перевищувала кількість жінок-мігрантів (50,6% проти 49,4%). Проте, до 2020 року цей розрив збільшився. Сьогодні 51,9% мігрантів – це чоловіки, а 48,1% – жінки. Це означає, що у 2020 році було 146 млн чоловіків-мігрантів порівняно з 135 млн жінок-мігрантів.

Важливо зазначити, що частка жінок серед мігрантів зменшується з 2000 року. За той же період частка чоловіків-мігрантів зросла на 1,3 відсоткових пункти. Детальніше про розподіл мігрантів за статтю розглянемо на рисунку 2.7.

Аналіз міжнародних мігрантів за статтю, які є лідерами з прийому та виїзду мігрантів, показує цікаві тенденції.

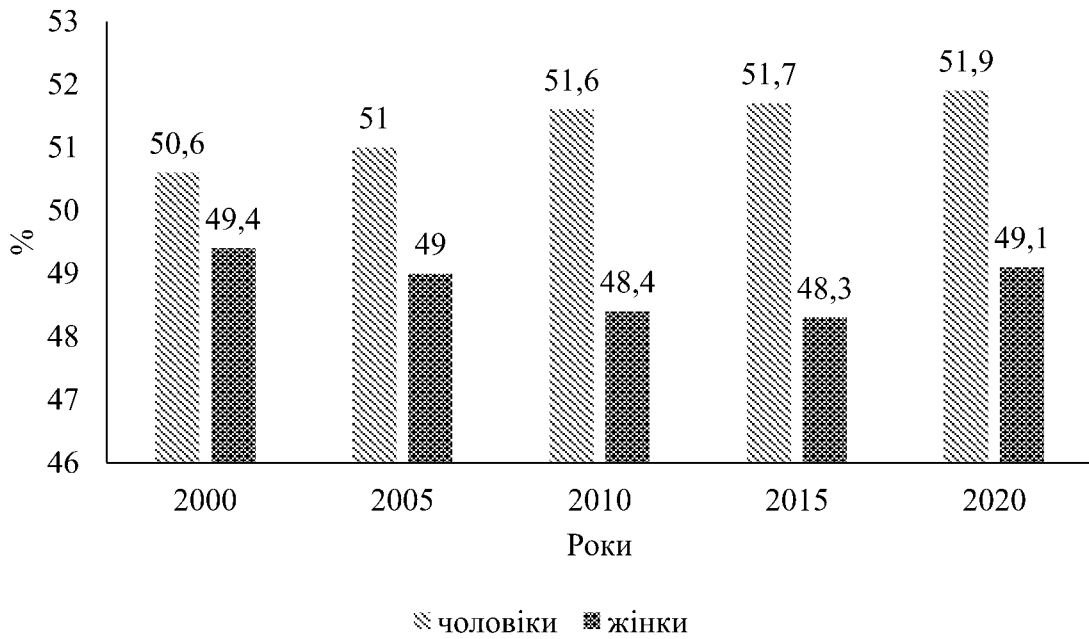

Рис 2.7. Структура міжнародних мігрантів за статтю, 2000-2020 рр., %
 Джерело: розраховано за даними МОП [54]

Зокрема, у країнах призначення Європи та Північної Америки, таких як США, Канада, Франція, Іспанія та Італія, а також в Індії, кількість жінок-мігрантів перевищує кількість чоловіків. Натомість у більшості країн Азії, наприклад, в країнах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) – Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Кувейті – кількість чоловіків-мігрантів значно більша, ніж жінок.

Ця різниця обумовлена декількома факторами, зокрема, у країнах з переважанням будівельного та охоронного секторів, де зазвичай працюють чоловіки, спостерігається більша кількість мігрантів-чоловіків. В той же час деякі країни, наприклад ті, що входять до РСАДПЗ, мають обмеження щодо в'їзду для жінок-мігрантів, що призводить до гендерного дисбалансу серед мігрантів.

Зростання гендерного розриву серед мігрантів має значні соціальні та економічні наслідки. Це може призвести до диспропорції в складі населення, гендерної нерівності та інших проблем.

На рисунку 2.8 більш детально розглянемо географічний розподіл

трудових мігрантів за статтю.

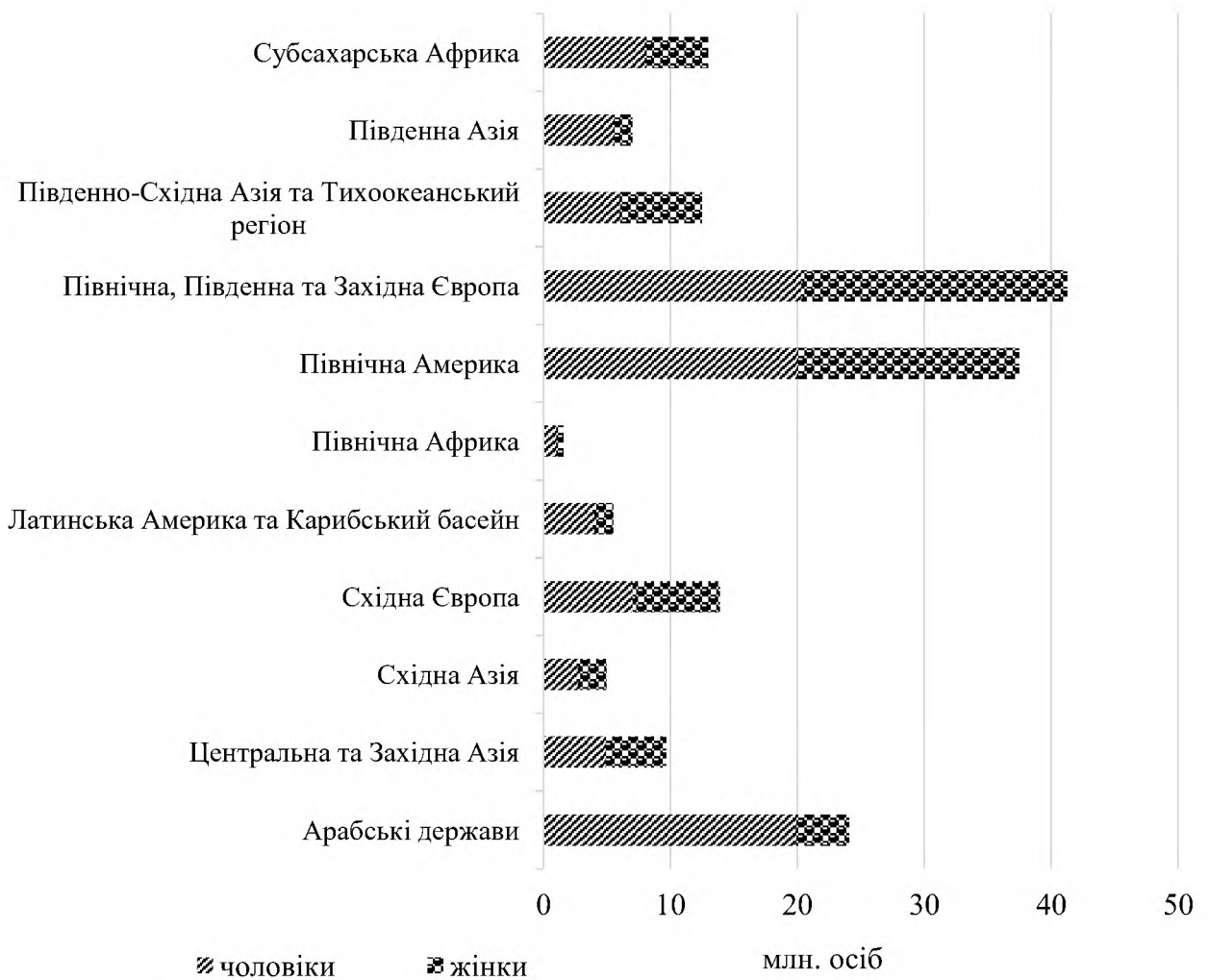

Рис. 2.8. Географічний розподіл трудових мігрантів за статтю, млн осіб
Джерело: розраховано за даними МОП [54]

Як свідчать дані рисунку 2.6, 102,4 млн міжнародних трудових мігрантів, що складає близько 61 % від загальної кількості, проживають у трьох субрегіонах: Північна Америка, арабські країни та Північна, Південна та Західна Європа. Важливо зазначити, що у двох з цих регіонів спостерігається значний гендерний дисбаланс: Південна Азія де проживає 5,7 млн чоловіків-мігрантів порівняно з 1,4 млн жінок; Арабські країни в яких проживає 19,9 млн чоловіків-мігрантів порівняно з 4,2 млн жінок.

Арабські країни є одним з найпопулярніших напрямків для трудової міграції. Мігранти становлять 41,4 % від загального працездатного населення

в цьому регіоні, часто займаючи домінуючі позиції в ключових секторах економіки.

В деяких регіонах світу міграція стала ключовим фактором, який впливає на динаміку чисельності населення. У країнах з високим рівнем доходу за період з 2000 по 2020 роки міграція (чистий приплив 80,5 млн осіб) стала більш значущим фактором зростання населення, ніж природний приріст (66,2 млн осіб). Протягом наступних десятиліть міграція, ймовірно, залишиться єдиним фактором, що стимулює зростання населення в цих країнах.

Натомість, у країнах з низьким рівнем доходу очікується, що зростання населення в найближчому майбутньому буде й надалі зумовлюватися перевищенням народжуваності над смертністю. В період з 2010 по 2021 рік 40 країн або регіонів зафіксували чистий приплив мігрантів понад 200 тис осіб щорічно. У 17 з них чистий приплив за цей період перевищив 1 млн осіб.

Для деяких країн, що найбільше приймають мігрантів, таких як Йорданія, Ліван та Туреччина, високий рівень імміграції протягом цього періоду був обумовлений, в першу чергу, припливом біженців, зокрема з Сирійської Арабської Республіки.

З 2010 по 2021 рік у 10 країнах спостерігався чистий відтік мігрантів, який перевищив 1 млн осіб. У багатьох з цих випадків відтік був обумовлений тимчасовою трудовою міграцією. До таких країн належать: Пакистан (чистий відтік -16,5 млн), Індія (-3,5 млн), Бангладеш (-2,9 млн), Непал (-1,6 млн), Шрі-Ланка (-1,0 млн). В інших країнах, таких як: Сирійська Арабська Республіка (-4,6 млн), Болівійська Республіка Венесуела (-4,6 млн), М'янма (-1,0 млн) відтік мігрантів за цей період був спричинений мінливістю й конфліктами.

Хоча загальна кількість мігрантів у світі значно зросла за останні 25 років (з 161 млн у 1995 році до 281 млн у 2020 році), їх частка у світовому населенні збільшилася з 2,8 % до 3,6 %. В таблиці 2.6 більш детально розглянуто чисельність іммігрантів за регіонами ООН за період з 1995 по 2020 рік.

Іммігранти за регіонами ООН, 1995, 2020 рр.

Регіон	Рік	Кількість іммігрантів, млн осіб	Частка іммігрантів у населенні, %
Африка	1995	10,1	1,4
	2020	15,8	1,2
Азія	1995	39,2	1,1
	2020	71,1	1,5
Європа	1995	50,8	7,0
	2020	81,7	10,9
Латинська Америка та Карибський басейн	1995	6,2	1,3
	2020	13,3	2,0
Північна Америка	1995	30,7	10,4
	2020	53,3	14,5
Океанія	1995	4,9	16,8
	2020	9,0	21,2

Джерело: розраховано за даними МОП [54]

Хоча абсолютна кількість мігрантів зросла у всіх регіонах на десятки мільйонів, частка міжнародних мігрантів у загальному населенні суттєво зросла лише в Європі, Північній Америці та Океанії (приблизно на 4 % та більше в кожному регіоні). У той же час, в Африці, Азії, Латинській Америці та Карибському басейні частка мігрантів зросла незначно.

За даними 2020 року, Європа залишається найпопулярнішим напрямком для міжнародних мігрантів, адже в цьому регіоні проживає 87 млн осіб, які переїхали з інших країн. Північна Америка посідає друге місце за кількістю мігрантів – майже 59 млн, а Північна Африка та Західна Азія – третє з 50 млн мігрантів. У всіх інших регіонах кількість мігрантів значно менша.

Згідно з наявними даними, більшість міжнародних мігрантів (79,6 %, або 190 млн осіб) проживають у країнах з дуже високим рівнем людського розвитку (ІЛР).

Довгострокові тренди та дослідження, які свідчать про те, що міжнародна міграція з часом перетворилася на спосіб покращення життя для домогосподарств, сімей та громад, що підтверджується значним зростанням доходів домогосподарств завдяки міжнародним грошовим переказам.

Аналіз також показує, що більшість топ країн, з яких виїжджає найбільше мігрантів, мають дуже високий або високий ІЛР (рис. 2.9).

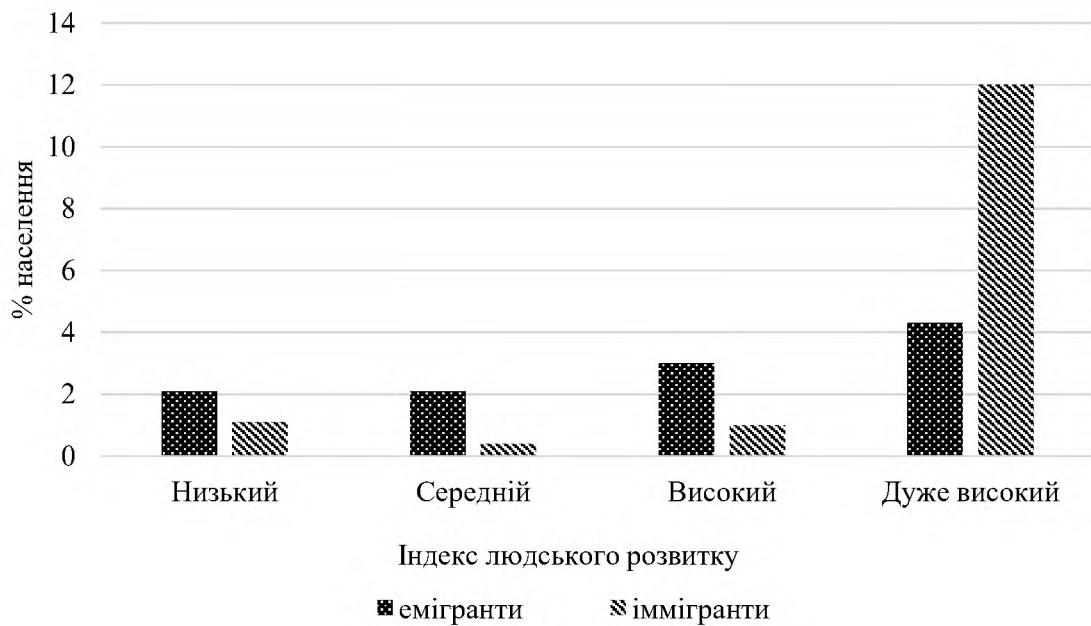

Рис. 2.9. Іммігранти та емігранти за категоріями країн за Індексом людського розвитку, 2020 р.

Джерело: розраховано за даними МОП [54]

Рисунок 2.7 чітко демонструє, що міжнародні мігранти переважно зосереджені в країнах з дуже високим та високим рівнем ІЛР. Ця тенденція особливо помітна серед іммігрантів, але також спостерігається й серед емігрантів. Іншими словами, значна частина міграційних потоків відбувається в межах розвинених країн світу, а в країнах з середнім та низьким ІЛР рівень та частка міграції є значно нижчими.

Варто відмітити, що, незважаючи на результати аналізу мобільності, країни з дуже високим ІЛР загалом мають вищу частку емігрантів у загальному населенні (4,6 %). Цей показник вищий, ніж у країнах з високим, середнім та низьким ІЛР. Крім того, в кількісному вираженні країни з дуже високим ІЛР дали 76 млн мігрантів, поступившись лише країнам з високим ІЛР (86 млн мігрантів).

Цікаво зазначити, що близько 20 % міжнародних мігрантів (приблизно один з п'яти) обирають для проживання 20 найкращих «глобальних міст». Ці мегаполіси, що вирізняються потужним сектором послуг, динамічною економікою, роллю міжнародних шлюзів, а також значним політичним та культурним впливом на світовому рівні, стають магнітом для людей з різних країн. До числа таких міст належать: Пекін, Берлін, Брюссель, Буенос-Айрес, Чикаго, Гонконг, Лондон, Лос-Анджелес, Мадрид, Москва, Нью-Йорк, Париж, Сеул, Шанхай, Сінгапур, Сідней, Токіо, Торонто, Відень та Вашингтон.

Багато великих міст світу мають значну частку населення, яке народилося за межами країни. Наприклад, у Дубаї 83 % жителів, а в Брюсселі – 62 % – це вихідці з інших країн. Ця висока частка іммігрантів робить міста більш космополітичними та різноманітними з точки зору культури та соціальних звичаїв. Проте, міські системи класифікації не завжди враховують цю динамічну характеристику міського середовища (рис. 2.10).

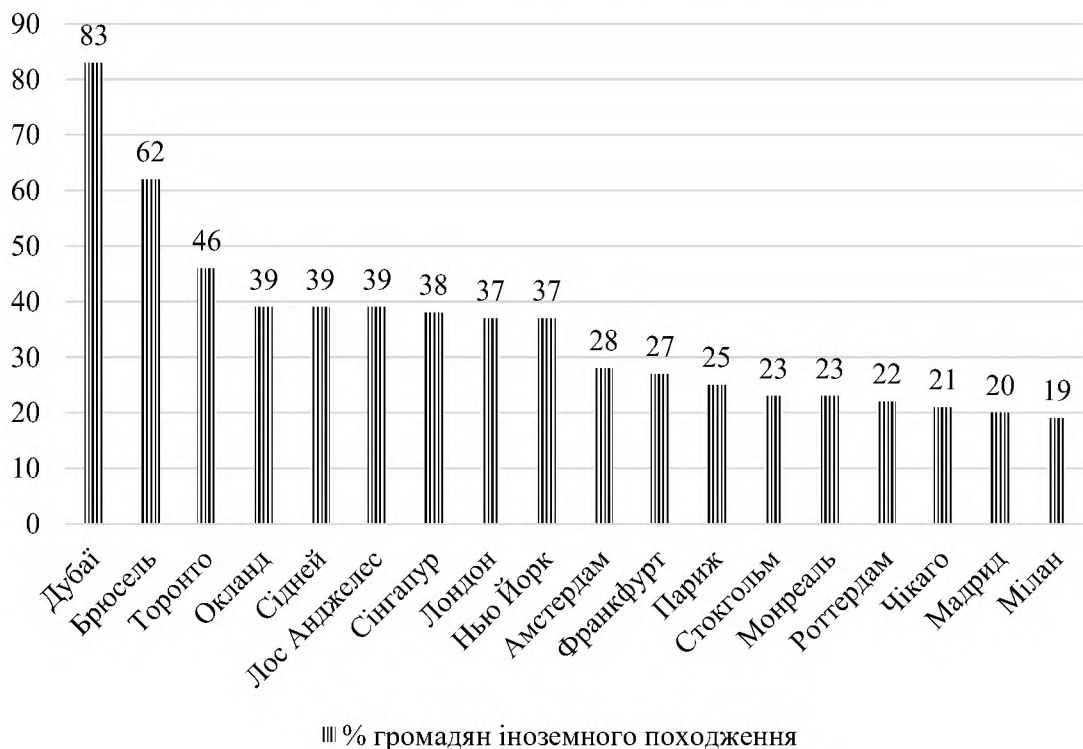

Рис. 2.10. Питома вага населення іноземного походження у великих містах, %

Джерело: побудовано за даними [51]

Майже половина (47,6 %) мігрантів, які проживають у містах ЄС, народилися в іншій країні ЄС. Це трохи більше, ніж частка місцевих жителів без міграційного досвіду (38,5 %). В деяких країнах ЄС, таких як Кіпр, Угорщина, Ірландія, Люксембург та Словаччина, кількість громадян з інших держав-членів ЄС перевищує кількість людей, які народилися за межами ЄС-28.

Близько 4 % населення Люксембургу складають громадяни інших країн ЄС. У таких країнах, як Кіпр, Ліхтенштейн та Швейцарія, також проживає понад 10 % населення, що є громадянами країн-членів ЄС. У 2020 році загальна кількість міжнародних мігрантів у світі оцінювалася в 272 млн осіб, що складає лише 3,5 % від загального населення планети. Це підкреслює, що для більшості людей все ж таки нормою є життя в країні їх народження.

Основними містами-дестинаціями для мігрантів в Європі, а саме: Німеччина (Берлін), Бельгія (Брюссель), Сполучене Королівство (Лондон), Італія (Палермо), Греція (Афіни), Франція (Париж) та ін.

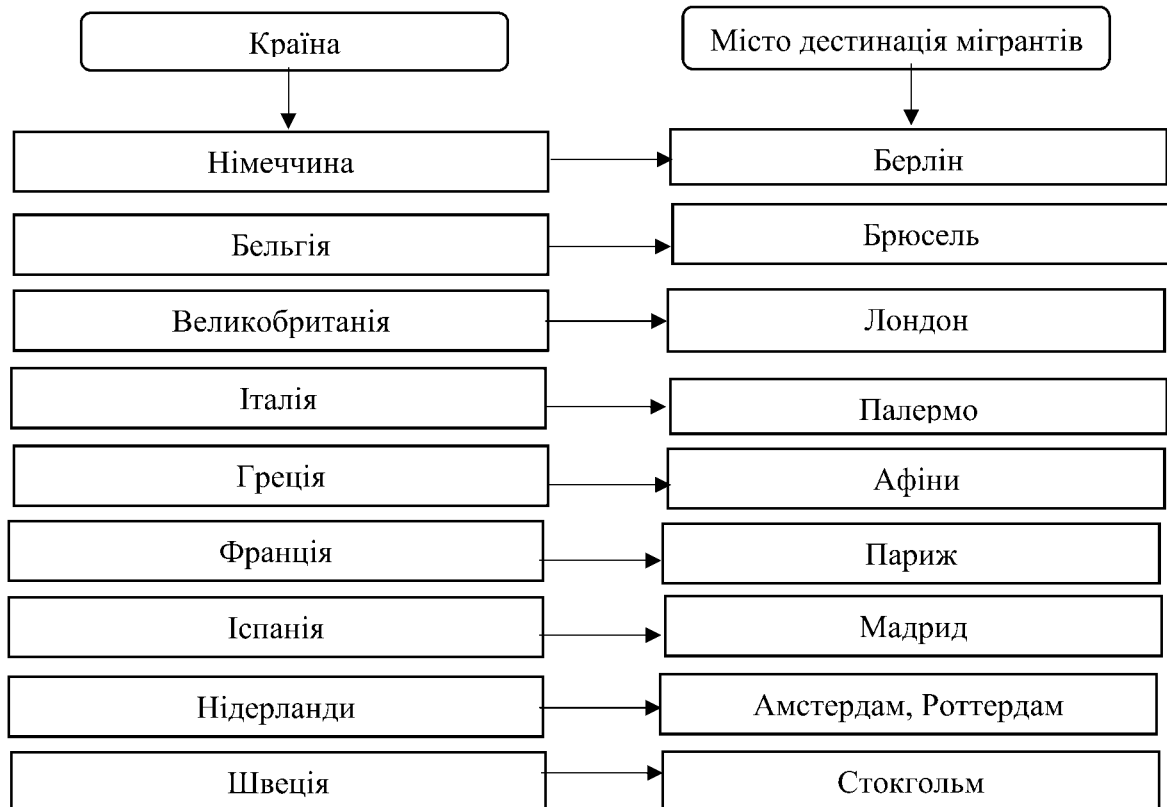

Рис. 2.11. Популярні країни/міста-дестинації для мігрантів

Джерело: побудовано за даними [51]

Згідно з прогнозами ООН, Європа може приймати понад 500 тис осіб нових мігрантів щорічно протягом наступних кількох років. Цей приплив мігрантів, ймовірно, буде зосереджений на країнах Африки на південь від Сахари. Деякі міста вже відчувають наплив мігрантів: Афіни, Будапешт, Генуя, Мальме, Мюнхен, Стокгольм та Відень стали транзитними вузлами для біженців, які прагнуть дістатися до інших країн Європи.

Цей приплив мігрантів матиме значний вплив на Європу, адже збільшення кількості людей може призвести до навантаження на інфраструктуру, ресурси та соціальні послуги. Мігранти можуть стимулювати економіку, але також можуть спричинити конкуренцію за робочі місця та житло. Приплив людей з різним досвідом та цінностями може призвести до соціальних та культурних змін.

2.3. Аналіз та тенденції розвитку ринку праці України

Українське соціально-економічне середовище протягом своєї історії демонструвало стійкість до короткострокових шоків, завдяки чому воно здатне «вирівнювати» відхилення та зберігати довгострокові закономірності та тенденції. Це твердження набуває особливої ваги при аналізі впливу війни на зайнятість в Україні.

Демографічна ситуація в Україні у 2022 році (рис. 2.12) була критичною та зазнала значних негативних наслідків через повномасштабну війну, розпочату росією. За оцінками, Україна втратила близько 10,7 млн осіб (понад 20 % населення) з 2014 року, коли почалася війна на Донбасі та окупація Криму.

Відповідно до даних відображених на рисунку 2.10 максимальною чисельність населення України було в 1991 році – 52,0 млн осіб. За досліджуваний період спостерігається негативна тенденція щодо зниження чисельності населення України досягнувши мінімального значення – 38,0 млн

осіб. В 2022 році через військові дії, вимушену еміграцію та зниження народжуваності втрати населення значно зросли. Рівень народжуваності в Україні і до війни був низьким, а у 2022 році він ще більше знизився через військові дії та стресові умови. За оцінками, народжуваність впала на 45 % порівняно з довоєнним періодом.

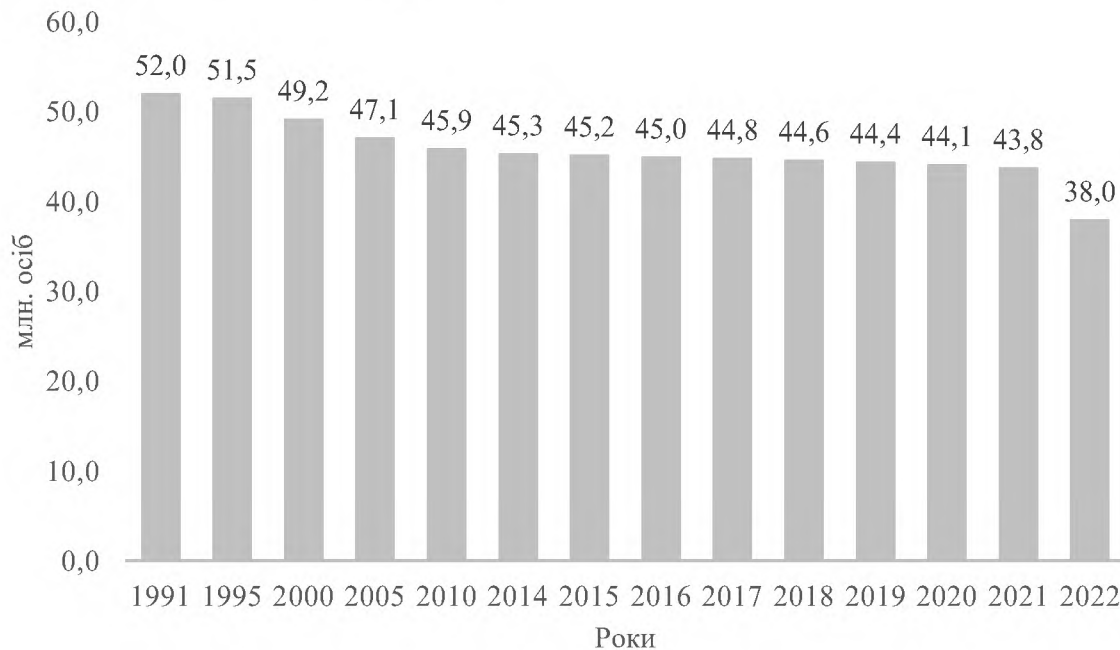

Рис. 2.12. Динаміка чисельності населення України, 1991-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [52]

Економіка України демонструє ознаки відновлення, яке ґрунтується на внутрішньому споживанні. Зростання заробітної плати та державних витрат стимулюють попит, а інвестиції в інфраструктуру та охорону здоров'я сприяють довгостроковому розвитку. Сприятлива кон'юнктура на світових ринках також позитивно впливає на український експорт.

Важливий показник який характеризує рівень економічного розвитку країни і залежить від забезпечення трудовими ресурсами та відображає ефективність їх використання – валовий внутрішній продукт (ВВП) (рис. 2.13).

За досліджуваний період спостерігаємо циклічні коливання обсягів виробництва ВВП. Зокрема, максимальне значення показника спостерігалось в 2021 р. – 199,8 млрд дол. США, мінімальне – 90, млрд дол. США в 2015 р.

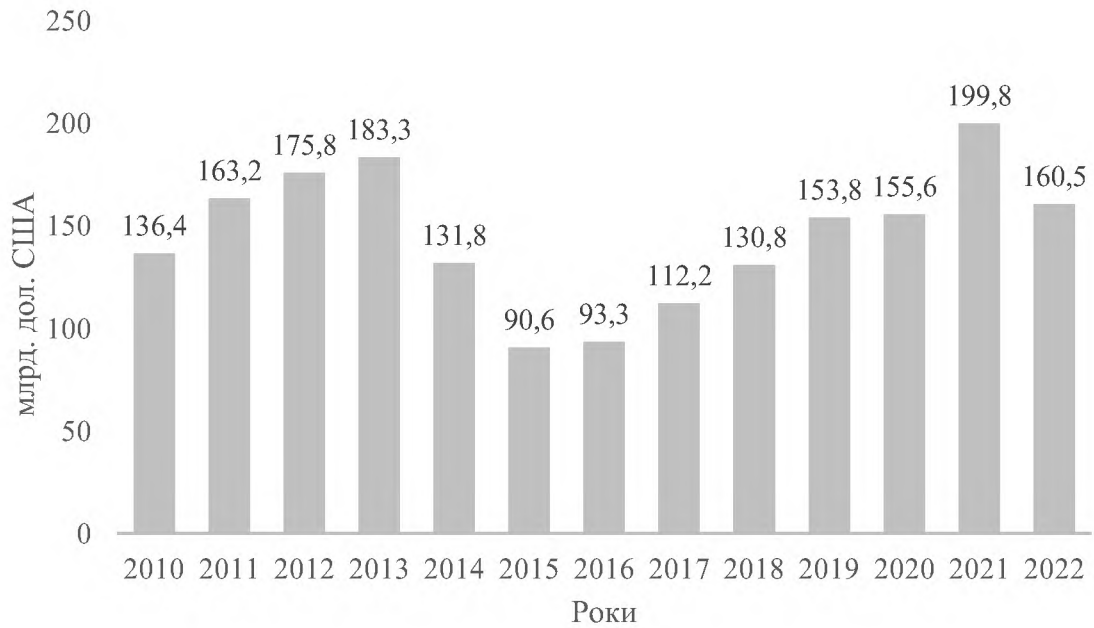

Рис. 2.13. Динаміка ВВП України, млрд дол. США, 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Мінфіну [2]

Нажаль в 2022 р. знову спостерігаємо негативну тенденцію щодо зниження вартості ВВП на 19,7 %, порівняно з 2021 р., до 160,5 млрд дол. США. Негативні тенденції спостерігаються через те, що структура економіки все ще орієнтована на низькотехнологічне та сировинне виробництво. Існують й інші фактори, які стримують більш стрімке зростання: надмірна залежність від експорту, висока частка імпорту, нестача інвестицій та низька продуктивність праці.

ВВП на душу населення вимірює загальну вартість усіх товарів та послуг, вироблених в країні протягом року, поділену на середню кількість населення. Це один із найважливіших показників економічного розвитку та рівня життя країни. ВВП на душу населення України змінювався протягом останніх років залежно від економічної ситуації (рис. 2.14).

ВВП на душу населення дає уявлення про те, скільки товарів і послуг в середньому припадає на одну людину в країні. Цей показник також є індикатором загального рівня життя та добробуту населення. В 2022 році, порівняно з 2010 р., спостерігаємо позитивну тенденцію щодо збільшення

вартості ВВП на душу населення на 47,3 %, або на 1455,6 дол. США.

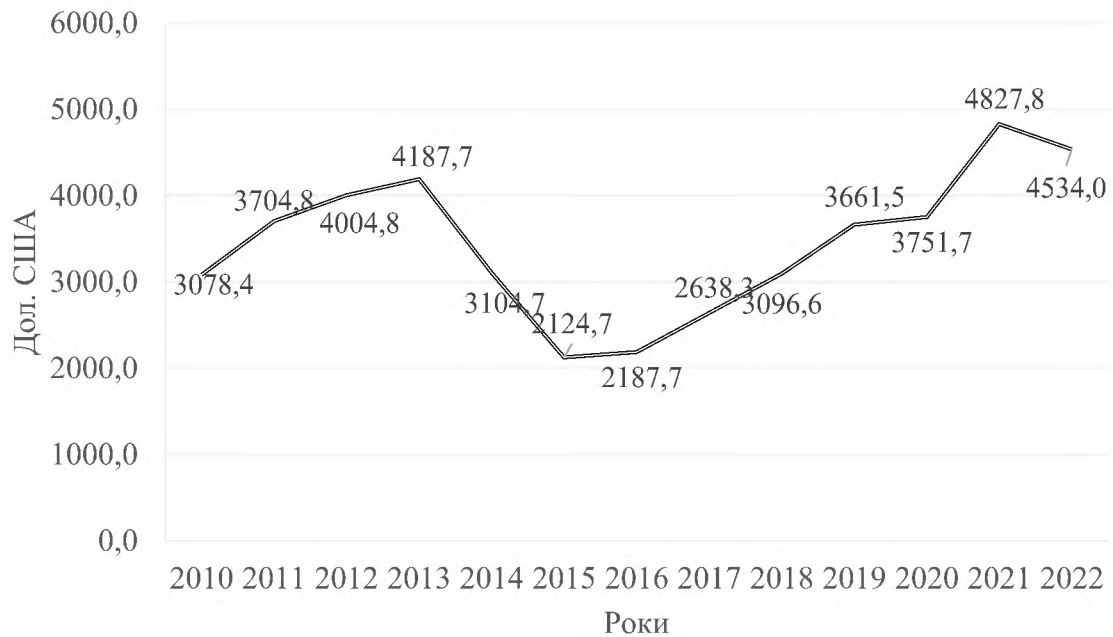

Рис. 2.14. Динаміка ВВП на душу населення України, дол. США, 2010-2022 рр.

Джерело: побудовано за даними Мінфіну [2]

Варто відмітити, що номінальний ВВП на душу населення не завжди точно відображає рівень життя, адже не враховує інфляцію та купівельну спроможність валюти. Для більш точного порівняння використовується ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС). ВВП України за ПКС у 2022 році оцінюється у 13746 дол. США. Це значно нижче, ніж у багатьох розвинених країнах, але вище, ніж у деяких країнах Східної Європи. Війна в Україні негативно вплинула на ВВП країни та очікується, що це призведе до значного зниження показників у 2023, 2024 роках.

Досить актуальним є дослідження динаміки чисельності зайнятих в Україні, адже існує прямий взаємозв'язок між чисельністю зайнятих і обсягом ВВП. Незважаючи на безпрецедентний характер нинішнього конфлікту, існують підстави стверджувати про стійкість та адаптивність українського ринку праці (табл. 2.6).

Чисельність зайнятих в Україні, тис. осіб, 2012-2021 рр.

Показник	Роки				
	2012	2018	2019	2020	2021
Усього зайнято	19261	16361	16578	15915	15610
Зростання числа зайнятих, % до попереднього року		1,3	1,3	-4,0	-1,9

Джерело: побудовано за даними Державної служби зайнятості [30]

За досліджуваний період спостерігається негативна тенденція щодо зменшення чисельності зайнятих в Україні. Під впливом різних факторів, таких як стан економіки, демографічні тенденції та війна в країні чисельність зайнятих в 2021 р., порівняно з 2012 р., зменшилася на 19,0 %, або на 3651 тис. осіб. Важливо зазначити, що динаміка чисельності зайнятих в економіці є менш волатильною, ніж динаміка самого ВВП. Це означає, що чисельність зайнятих людей зазвичай змінюється менш різко, ніж показники ВВП.

Така тенденція пояснюється тим, що ринок праці більш жорсткий, ніж ринок товарів та послуг. Це означає, що роботодавці не завжди можуть швидко звільнити працівників, навіть якщо попит на їхню продукцію падає. Люди намагаються зберегти роботу, навіть якщо їм пропонують меншу зарплату. Це пов'язано з тим, що пошук нової роботи може бути складним та потребувати часу.

Взаємозв'язок зайнятості та динаміки реального ВВП в Україні є важливим фактором, який слід враховувати при розробці економічної політики. Уряд може стимулювати економічне зростання та зайнятість, інвестуючи в освіту та перепідготовку кадрів, створюючи сприятливий клімат для ведення бізнесу та надаючи допомогу безробітним.

Рівень безробіття населення України віком 15–70 років у % до робочої сили відповідного віку в динаміці більш детально розглянемо на рисунку 2.15.

Рівень безробіття в Україні протягом 2010-2021 років демонстрував нестабільну динаміку, з періодами зростання та зниження, що обумовлювалося впливом різноманітних економічних, соціальних та

політичних факторів. Найнижчий рівень безробіття спостерігався в 2013 році – 7,2 %, в цей період спостерігалось зростання економіки та створення нових робочих місць. Нажаль на сьогоднішній день спостерігається найвище значення рівня безробіття – 9,8 %.

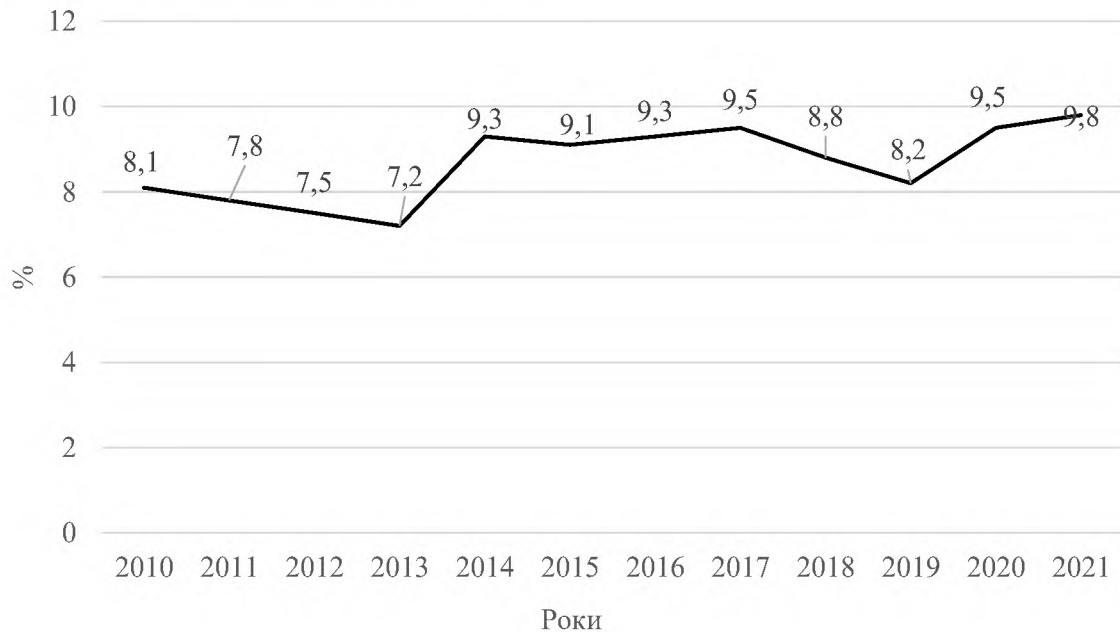

Рис. 2.15. Рівень безробіття населення України віком 15–70 років у % до робочої сили відповідного віку, 2010-2021 рр.

Джерело: побудовано за даними Світового банку [52]

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на ринок праці та добробуту населення України. Одним із ключових наслідків став ріст прихованого безробіття. На піку карантину, за даними соціологічних досліджень, 17 % робочої сили перебували в неоплачених відпустках або працювали неповний робочий день. Це суттєво більше ніж 7 %, які спостерігалися у березні 2020 року.

Ситуація на ринку праці ускладнювалася нерівномірністю та швидкою зміною лідерів. З одного боку, різко зріс попит на ІТ-фахівців, пов'язаний з налагодженням роботи онлайн. Додаткових працівників потребувала сфера логістики та транспортних перевезень. З іншого боку, значні скорочення персоналу відбулися у сфері послуг та готельно-ресторанному бізнесі.

Зростання номінальної заробітної плати не змогло компенсувати падіння реальних доходів через девальвацію гривні. Хоча номінальна заробітна плата в Україні протягом 2020 року зросла (рис. 2.16), у доларовому еквіваленті вона суттєво зменшилася. Причиною цього стало падіння курсу гривні.

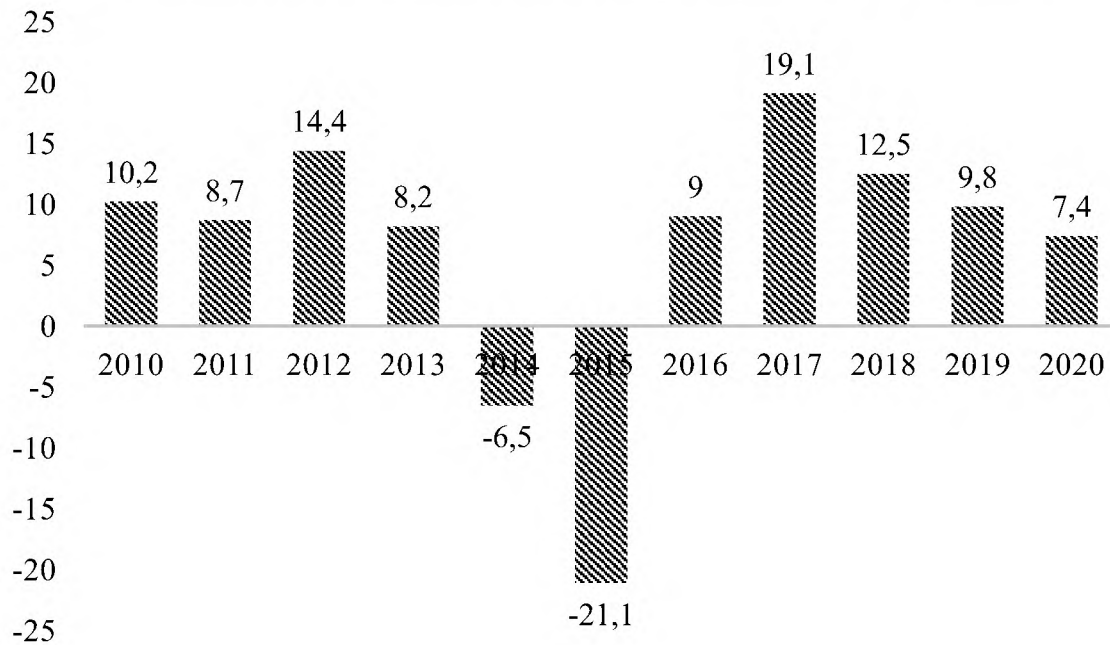

Рис. 2.16. Динаміка середньомісячної реальної заробітної плати в 2010–2020 рр. у % до попереднього року

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України [8]

За даними Держстату протягом січня-листа 2020 року середня зарплата українців у доларовому еквіваленті знизилася приблизно на 7 %. Це негативно вплинуло на купівельну спроможність населення, адже ціни на імпортні товари та послуги, які купують українці, зросли. Крім того, протягом 2020 року суттєво зросла сума заборгованості з виплати заробітної плати. За даними Держстату, на кінець 2020 року вона склала майже на 50 % більше, ніж на кінець 2019 року. Не дивлячись на зростання номінальної заробітної плати, Україна як і раніше залишається країною з найменшими зарплатами в Європі. Зокрема, за даними Євростату, середня зарплата в Україні у 2020 році становила лише 40% від середньої зарплати в ЄС.

В результаті збройного конфлікту в Україні мільйони людей були

змушені покинути свої домівки стати та внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Біженці з України розподілені по країнах ЄС нерівномірно. Це підтверджується статистикою кількості біженців на 1000 жителів. Станом на кінець березня 2023 року в середньому по ЄС налічувалося 8,7 біженців з України на 1000 жителів. Однак у деяких країнах цей показник значно вищий. Найбільша кількість біженців на 1000 жителів спостерігається у: Чехії (30,9), Естонії (27,8), Польщі (25,9), Литві (24,2), Болгарії (22,5).

Ці дані свідчать про те, що ці країни несуть непропорційно велике навантаження з прийняття та розміщення біженців.

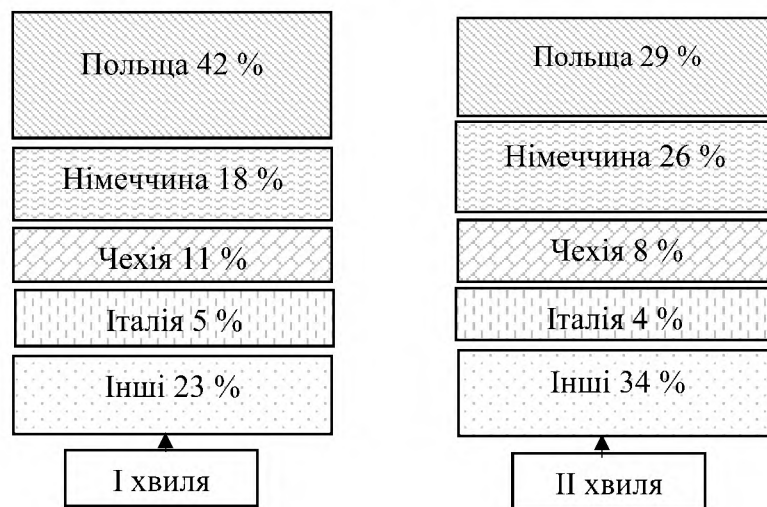

Рис. 2.17. Зміна розподілу українських біженців за країнами перебування, 2022-2023 рр., % [51]

Станом на вересень 2023 року Німеччина стала лідером за кількістю прийнятих українських біженців, обігнавши Польщу. У Німеччині наразі перебуває близько 1,1 мільйона українців, тоді як у Польщі – 990 тис. осіб.

За ними йдуть: Чехія – 340 тис. осіб, Іспанія – 178 тис. осіб, Італія – 158 тис. осіб, Болгарія – 157 тис. осіб. Варто зазначити, що значна кількість українців також знайшла прихисток за межами Європи. У США наразі перебуває близько 280 тис. осіб українських біженців, а в Канаді – 234,5 тис. осіб. Ці дані свідчать про те, що українська діаспора розширилася по всьому світу.

Існують декілька причин нерівномірного розподілу біженців. Зокрема,

географічне розташування, адже країни, які межують з Україною, як правило, приймають більше біженців. Також біженці частіше обирають країни, де вони розмовляють мовою, близькою до української, або де проживає українська діаспора. Країни з більш розвиненою економікою та кращими соціальними програмами можуть здаватися більш привабливими для біженців.

Ринок праці України стикається з низкою викликів, які зумовлені низкою чинників. Незважаючи на ці виклики, Україна має значний потенціал для розвитку своїх трудових ресурсів, зокрема, молоде та освічене населення, яке може швидко навчатися та адаптуватися до нових умов праці, вигідне географічне розташування, що робить її привабливою для іноземних інвестицій та стрімко розвиваючийся ІТ-сектор, що створює нові можливості для працевлаштування.

Висновки до 2 розділу

1. Чисельність населення світу в 2022 році становило 7,95 млрд осіб, що на 29,5 %, або на 1,81 млрд осіб більше порівняно з 2000 роком. Очікується, що зростання чисельності населення світу сповільниться в найближчі десятиліття. За прогнозами ООН, воно досягне піку близько 10,9 млрд осіб у 2100 році, а потім почне скорочуватися.

2. Лише 25 % працівників у світі мають постійну роботу з повним соціальним пакетом та гарантіями. Решта 75 % працюють за короткостроковими контрактами, тимчасово або неофіційно. Це свідчить про нестійкість ринку праці та нестабільність заробітку для великої кількості людей. Важливо зазначити, що навіть серед тих, хто має постійну роботу, не всі мають пенсійні пільги та гарантії.

3. Міжнародна організація праці охарактеризувала вплив пандемії на ринок праці як руйнівний. У 2020 році 114 млн людей по всьому світу втратили роботу. Це призвело до втрат для світової економіки у 3,7 трлн дол. США (4,4 % ВВП). Рівень безробіття серед молоді у 2020 році склав 8,7 %, значно вище, ніж 3,7 % серед старших вікових груп. Найгірша ситуація з безробіттям

склалася у Іспанії, де рівень безробіття сягнув 16,1 % (3,7 млн осіб), Італії (10,2 %, або 2,5 млн осіб) та Латвії (8,7 %, або 83 тис. осіб). В середньому по ЄС рівень безробіття склав 7,5 %, що становило близько 16 млн осіб.

4. Хоча кількість міжнародних мігрантів за останні 50 років зростає, більшість людей все ж таки живуть у країні свого народження. Згідно з оцінками станом на середину 2020 року, 281 млн людей проживали в країні, відмінній від країни їхнього народження. Це на 128 млн більше, ніж у 1990 році (153 млн), і втричі більше, ніж у 1970 році (84 млн). Однак, частка міжнародних мігрантів у загальній чисельності населення світу зростає лише на 1,3 %.

5. Аналіз міжнародних мігрантів за статтю, які є лідерами з прийому та виїзду мігрантів, показує цікаві тенденції. Зокрема, у країнах призначення Європи та Північної Америки, таких як США, Канада, Франція, Іспанія та Італія, а також в Індії, кількість жінок-мігрантів перевищує кількість чоловіків. Натомість у більшості країн Азії, наприклад, в країнах Ради співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) – Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Кувейті – кількість чоловіків-мігрантів значно більша, ніж жінок.

6. Арабські країни є одним з найпопулярніших напрямків для трудової міграції. Мігранти становлять 41,4 % від загального працездатного населення в цьому регіоні, часто займаючи домінуючі позиції в ключових секторах економіки. Хоча абсолютна кількість мігрантів зростає у всіх регіонах на десятки мільйонів, частка міжнародних мігрантів у загальному населенні суттєво зростає лише в Європі, Північній Америці та Океанії (приблизно на 4 % та більше в кожному регіоні). У той же час, в Африці, Азії, Латинській Америці та Карибському басейні частка мігрантів зростає незначно.

ВИСНОВКИ

1. Ринок праці це сукупність економічної діяльності суб'єктів та об'єктів ринку, що має низку суттєвих відмінностей та особливостей, які характеризують процес взаємодії попиту та пропозиції, що залежать від численних параметрів. В той же час це гнучкий, динамічний інститут економічної системи, який висуває серйозні вимоги до відтворення робочої сили, до узгодженості професійно-кваліфікаційної структури пропозиції трудових ресурсів і попиту на них і має як інструментарій регулювання попиту на робочу силу та її пропозиції рівень заробітної плати.

2. На сьогоднішній день світові трудові ресурси налічують близько 3,6 млрд осіб. Розподіл трудових ресурсів по світу нерівномірний. Найбільша частка трудових ресурсів припадає на країни Азії (близько 60 %). У Європі та Північній Америці проживає приблизно по 16 % світових трудових ресурсів, у Африці – 10 %, у Південній Америці – 5 %. Якість трудових ресурсів також суттєво відрізняється в різних регіонах світу.

3. Зростання ВВП на душу населення свідчить про підвищення рівня життя та економічний розвиток. Досить перспективним є те, що за 12 років, з 2010 по 2022 рік, цей показник зріс на 32,6 %, що еквівалентно 3117 дол. США на одну людину.

4. Структура зайнятості у світі зазнає значних змін. У розвинених країнах більшість людей (90 %) працюють у сфері послуг, тоді як у сільському господарстві задіяно лише 5-10 % працездатного населення. Цей показник має тенденцію до зниження, що свідчить про зростаючу урбанізацію та зміну структури економіки.

5. Найнижчий рівень зайнятості в світі спостерігався в 2020 році – 55,3 %, що пов'язано із пандемією COVID-2019. З 2021 року рівень зайнятості почав зростати досягши рівня 57,7 % в 2023 році. Однак рівень зайнятості все ще знаходиться на значно нижчому рівні порівняно з 2000 роком.

6. З 2021 року рівень безробіття в світі почав знижуватися і в 2023 році

становив 5,1 %, що є найнижчим значенням показника за досліджуваний період. На глобальному рівні зайнятість зросла на 2,2 % у 2023 році, порівняно з 2,8 % у 2022 році. Це уповільнення було особливо помітним у країнах з доходами вище середнього та високим рівнем доходу. Незважаючи на загальне уповільнення, зростання зайнятості жінок у 2023 році було трохи вищим, ніж у чоловіків. Це призвело до незначного скорочення гендерного розриву в зайнятості.

7. Дефіцит робочої сили у світі скоротився у 2023 році, але все ще залишається значним, близько 435 млн осіб. Це означає, що у багатьох країнах є більше вакансій, ніж доступних працівників, що може призвести до зростання заробітної плати та цін.

8. В 1970 році в світі налічувалося 84,5 млн осіб мігрантів, що складало 2,3 % від загальної чисельності населення світу. З кожним роком чисельність міжнародних мігрантів зростала і в 2020 році досягла свого максимуму – 280,6 млн осіб, що склало 3,6 % від загальної чисельності населення світу. Хоч чисельність міжнародних мігрантів за досліджуваний період зросла майже в 4 рази, питома вага мігрантів збільшилася лише на 1,3 %, що пов'язано зі значно вищими темпами збільшення чисельності населення світу. Сьогодні 51,9% мігрантів – це чоловіки, а 48,1% – жінки.

9. 102,4 млн міжнародних трудових мігрантів, що складає близько 61 % від загальної кількості, проживають у трьох субрегіонах: Північна Америка, арабські країни та Північна, Південна та Західна Європа. Важливо зазначити, що у двох з цих регіонів спостерігається значний гендерний дисбаланс: Південна Азія де проживає 5,7 млн чоловіків-мігрантів порівняно з 1,4 млн жінок; Арабські країни в яких проживає 19,9 млн чоловіків-мігрантів порівняно з 4,2 млн жінок.

10. З 2010 по 2021 рік у 10 країнах спостерігався чистий відтік мігрантів, який перевищив 1 млн осіб. У багатьох з цих випадків відтік був обумовлений тимчасовою трудовою міграцією. До таких країн належать: Пакистан (чистий відтік -16,5 млн), Індія (-3,5 млн), Бангладеш (-2,9 млн), Непал (-1,6 млн), Шрі-

Ланка (-1,0 млн). В інших країнах, таких як: Сирійська Арабська Республіка (-4,6 млн), Болівійська Республіка Венесуела (-4,6 млн), М'янма (-1,0 млн) відтік мігрантів за цей період був спричинений мінливістю й конфліктами.

11. Європа залишається найпопулярнішим напрямком для міжнародних мігрантів, адже в цьому регіоні проживає 87 млн осіб, які переїхали з інших країн. Північна Америка посідає друге місце за кількістю мігрантів – майже 59 млн, а Північна Африка та Західна Азія – третє з 50 млн мігрантів. У всіх інших регіонах кількість мігрантів значно менша.

12. Міжнародні мігранти переважно зосереджені в країнах з дуже високим та високим рівнем ІЛР. Ця тенденція особливо помітна серед іммігрантів, але також спостерігається й серед емігрантів. За останніми даними 79,6 %, або 190 млн осіб міжнародних мігрантів проживають у країнах з дуже високим рівнем ІЛР.

13. Близько 20 % міжнародних мігрантів (приблизно один з п'яти) обирають для проживання 20 найкращих «глобальних міст». До числа таких міст належать: Пекін, Берлін, Брюссель, Буенос-Айрес, Чикаго, Гонконг, Лондон, Лос-Анджелес, Мадрид, Москва, Нью-Йорк, Париж, Сеул, Шанхай, Сінгапур, Сідней, Токіо, Торонто, Відень та Вашингтон.

14. Демографічна ситуація в Україні у 2022 році була критичною та зазнала значних негативних наслідків через повномасштабну війну, розпочату росією. За оцінками, Україна втратила близько 10,7 млн осіб (понад 20 % населення) з 2014 року, коли почалася війна на Донбасі та окупація Криму. Чисельність населення України в 2022 році становила 38,0 млн. осіб.

15. За досліджуваний період спостерігається негативна тенденція щодо зменшення чисельності зайнятих в Україні. Під впливом різних факторів, таких як стан економіки, демографічні тенденції та війна в країні чисельність зайнятих в 2021 р., порівняно з 2012 р., зменшилася на 19,0 %, або на 3651 тис. осіб. Рівень безробіття в Україні протягом 2010-2021 років демонстрував нестабільну динаміку, з періодами зростання та зниження. Найнижчий рівень безробіття спостерігався в 2013 році – 7,2 %, в цей період спостерігалось

зростання економіки та створення нових робочих місць. Нажаль на сьогоднішній день спостерігається найвище значення рівня безробіття – 9,8 %.

16. В результаті збройного конфлікту в Україні мільйони людей були змушені покинути свої домівки та стати внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Біженці з України розподілені по країнах ЄС нерівномірно. Станом на вересень 2023 року Німеччина стала лідером за кількістю прийнятих українських біженців. У Німеччині наразі перебуває близько 1,1 млн українців, тоді як у Польщі – 990 тис. осіб. Варто зазначити, що значна кількість українців також знайшла прихисток за межами Європи. У США наразі перебуває близько 280 тис. осіб українських біженців, а в Канаді – 234,5 тис. осіб. Ці дані свідчать про те, що українська діаспора розширилася по всьому світу.